

สำนักหอสมุด

ข้าวตอกพระร่วง "ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการสืบทอด"

ชำนาญ ปาณางษ์และคณะ

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วังหลัง
เลขทะเบียน... 1-1056436
สาระสนเทศ... จ บธ
4940
19324

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

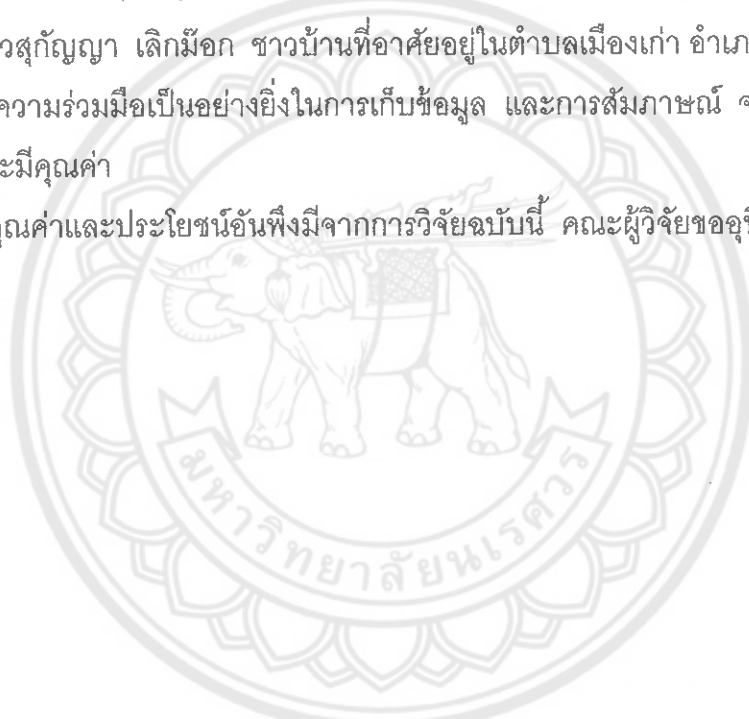
ประกาศคุณูปการ

การวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ดร. ชำนาญ ปาณาวงษ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง จนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองสำเร็จสมบูรณ์ได้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ปราชญ์ชาวบ้าน นางสาส์ จิระประยุทธ์ เจ้าของร้านเมืองเก่า(สาส์)ข้าวตอกพระร่วง นายปองเลิศ เฉลิมศิริโรจน์ นางสุวรรณา พัดขำ และนางสาวสุกัญญา เล็กม็อก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ที่กรุณาให้ความร่วมมือเป็นอย่างยิ่งในการเก็บข้อมูล และการสัมภาษณ์ จนทำให้การวิจัยครั้งนี้ สมบูรณ์และมีคุณค่า

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขออุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

คณะผู้วิจัย

ชื่อเรื่อง	ข้าวตอกพระร่วง "ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการสืบทอด"
ผู้ศึกษาค้นคว้า	ชำนาญ ปาณาวงษ์, ณัฏชา นาควิสุทธิ์, น้ำฝน สวัสดิ์รักษ์, ปวีตรา สุขขำ, เมธิณี เนื้ออ่อน, รสนภา ราสุ, ศิริลักษณ์ ไกรกิจราษฎร์ และอิชฎาภรณ์ ภูระหงษ์
คำสำคัญ	ข้าวตอกพระร่วง ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ การสืบทอด

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย การดำเนินการวิจัยเป็นการศึกษาแบบการสังเกตรายกรณี การเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยเลือกกรณีตามแบบทั่วไป (Typical case selection) คือ ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับข้าวตอกพระร่วง และผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำข้าวตอกพระร่วง ที่มีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง รวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลมาจากตำรา เอกสาร งานวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับข้าวตอกพระร่วงและลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้และประชาชนที่อาศัยในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึก การถอดข้อมูลเสียงที่ได้บันทึกไว้ และการบันทึกภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ความเชื่อ ความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง

แม่พระร่วง ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่า ข้าวตอกพระร่วงเป็นแรศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในสมัย พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย พระร่วงท่านเป็นกษัตริย์ที่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือเปล่งวาจาอะไรออกไปก็จะเป็นไปตามนั้น ในขณะที่ท่านได้ออกผนวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษาตักบาตรเทโว เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จแล้วข้าวที่เหลือกันบาตรพร้อมข้าวตอกดอกไม้ท่านได้นำไปโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้ข้าวตอกดอกไม้นี้กลายเป็นหินชนิดหนึ่งและมีอายุยั่งยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครที่ได้นำไปบูชา ขอให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ

แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงความเชื่อของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง
สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

วิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง

ในอดีตรูปแบบก้อนข้าวตอกพระร่วงเป็นก้อนสี่เหลี่ยม และทรงหลังเบี้ยเป็นส่วนใหญ่ วิธี
ทำจะใช้รูปแบบตามธรรมชาติ และฝนด้วยกระดาดทราย รูปแบบการจำหน่ายและราคาคือ ก้อน
สี่เหลี่ยม ก้อนละ 50-80 บาท และการนำไปใช้ ส่วนใหญ่ใช้เป็นมวลสารในการหล่อพระ หล่อ
เหรียญจตุคาม และใส่พานบูชาตามความเชื่อ

ปัจจุบันรูปแบบก้อนข้าวตอกพระร่วงมีหลากหลายรูปแบบ มีการเจียรไนเป็นรูปทรง
เหลี่ยมขอบมน, ทรงกลม, ทรงหลังเบี้ย และทรงหยดน้ำ วิธีทำจะใช้เครื่องเจียรช่วยในการฝน และ
ตกแต่งรูปแบบ ส่วนรูปแบบการจำหน่ายและราคามีทั้งก้อนสี่เหลี่ยม และมีการขึ้นรูปเป็น
เครื่องประดับ เช่น แหวน, สร้อยคอ, สร้อยข้อมือ เป็นต้น มีการขึ้นรูปเป็นพระคลั่งสร้อย ราคา
ขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวเรือน เช่นน้ำหนักเงิน และขนาดเม็ดข้าวตอกพระร่วง และการนำไปใช้จะใช้เป็น
เครื่องประดับทั้งตัวเรือนเงิน และตัวเรือนทองชุบ ใช้เป็นของที่ระลึก และใส่พานบูชาตาม
ความเชื่อ

2. ผลศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมือง เก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง

คนในตำบลเมืองเก่า มีความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเป็นอย่างดี โดยได้รับความรู้จากคน
เฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่เล่าสืบทอดกันมา อีกทั้งหาความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเพิ่มเติม เนื่องจากมี
การส่งเสริมให้ชาวบ้านนำมาเป็นเครื่องรางตามความเชื่อที่เล่าสืบกันมา และปัจจุบันนำมาทำเป็น
เครื่องประดับและมีไว้นบูชาในบ้านตามความเชื่อที่ว่าหากมีไว้ที่บ้าน จะเจริญด้วยโภคทรัพย์ และ
สามารถใช้เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาอาการปวดจากแมงป่อง หรือตะขาบได้ และเป็นสินค้า OTOP
ระดับ 4 ดาว

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
ประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัย.....	5
ประวัติพระร่วง.....	13
ประวัติความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง และความศักดิ์สิทธิ์.....	16
ความเชื่อ.....	18
การมีส่วนร่วม.....	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	31
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	32
การเลือกกรณีศึกษา.....	32
การรวบรวมข้อมูลและวางแผนดำเนินการ.....	33
ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง.....	34
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	35
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	35
กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	37
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วงจากกร	
สังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	37
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการอนุรักษ์ข้าวตอกพระร่วง	
โดยการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	46
5 บทสรุป.....	48
สรุปผลการวิจัย.....	48
อภิปรายผลการวิจัย.....	51
ข้อเสนอแนะ.....	54
บรรณานุกรม.....	55
ภาคผนวก.....	58
ประวัติผู้วิจัย.....	76

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงแผนการศึกษาภาคสนาม.....	34
2 แสดงวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง.....	42

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แผนที่แสดงพื้นที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย	38
2 แผนที่บ้านข้าวตอกพระร่วง.....	38
3 แผนที่ศาลี่ข้าวตอกพระร่วง.....	39
4 ก้อนสีเหลี่ยม.....	42
5 ทรงแหล่งเบ็ย.....	42
6 ทรงหยดน้ำ.....	42
7 ทรงกลม.....	42
8 ทรงเหลี่ยม.....	43
9 ขั้นตอนการทำ 1.....	43
10 ขั้นตอนการทำ 2.....	43
11 เครื่องประดับ 1.....	43
12 เครื่องประดับ 2.....	44
13 เครื่องประดับ 3.....	44
14 เครื่องประดับ 4.....	44
15 เครื่องประดับ 5.....	44
16 เครื่องรางเพื่อบูชา 1.....	45
17 เครื่องรางเพื่อบูชา 2.....	45
18 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 1	45
19 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 2	46
20 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 3	46
21 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 4	46
22 หินข้าวตอกพระร่วง.....	59
23 โสภพระร่วงหรือบริเวณที่ค้นพบหินข้าวตอกพระร่วง.....	60

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
24	สัมภาษณ์ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ณ บ้านข้าวตอกพระร่วง.....	61
25	ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 1.....	61
26	ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 2.....	62
27	ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 3.....	63
28	ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 4.....	64
29	ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 5.....	65
30	การเปรียบเทียบหินข้าวตอกพระร่วง.....	65
31	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ณ บ้านข้าวตอกพระร่วง.....	66
32	ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 1.....	67
33	ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 2.....	68
34	ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 3.....	69
35	ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 4.....	70
36	ผลงานที่ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ได้รับเป็นภาคเครือข่าย ประเภท ประชาชนชาวบ้าน ด้านหัตถกรรม ดีเด่น ปี พ.ศ.2558 จากสำนักงาน กศน. จังหวัด สุโขทัย.....	71
37	ผลงานที่ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเมือง สุโขทัย ด้านหัตถกรรม(ข้าวตอกพระร่วง) ในโอกาส วันจัดกิจกรรมเนื่องใน วันผู้สูงอายุแห่งชาติ จังหวัดสุโขทัย ปี 2554 จากสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุโขทัย.....	72
38	ผลงานที่ลงวารสาร ประเภท ภูมิปัญญาดีเด่น ประจำปี 2557.....	73
39	ผลงานที่ลงวารสาร ประเภท ประชาชนชาวบ้าน ดีเด่น ประจำปี 2558.....	74
40	ผลงานที่ บ้านข้าวตอกพระร่วง For fully support of SCOUTS OF THE WORLD AWARD DISCOVERY #11 Organized by the Kaengkrachan Riverside Resort and Scout Camp (SWA Base) 2015.....	75

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พระร่วงเป็นวีรบุรุษที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน โดยความเชื่อเรื่องพระร่วงได้จุดประกายขึ้น ตั้งแต่สมัยสุโขทัย และต่อ ยอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุนี้ อิทธิพลของพระร่วงจึงครอบคลุมในขอบข่ายอันกว้างขวาง พระร่วงไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของ กษัตริย์ที่ปกครองกรุงสุโขทัยทุกพระองค์ (กรมศิลปากร, 2555, หน้า 173-178) ตลอดจนกลายเป็น สัญลักษณ์แห่งกษัตริย์ในอุดมคติโดยสมบูรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ (สมศรี ชัยวณิชยา, 2536, หน้า 181) หากแต่ยังชวนให้ซาบซึ้งในความเชื่อเรื่องผู้มีบุญหรือผู้มีสติปัญญาและชนบประเพณีการต้อนรับแขกที่มาเยือนของชาวไทยแต่โบราณกาล พระร่วงไม่เพียงเป็นที่นิยมชมชอบของชาวไทยมา เป็นเวลานาน แต่ยังได้รับความสนใจจากประชาชนทุกหมู่เหล่าชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นสามัญชนทั่วไป หรือองค์พระมหากษัตริย์ดังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ส่งผลทำให้ ภาพพจน์พระร่วงและอิทธิพลที่พระร่วงมีต่อสังคมไทยได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ วรรณกรรมเรื่องพระร่วง ผลงานวิจัย ตลอดจนบทความวิชาการเกี่ยวกับพระร่วง ฯลฯ แม้จะให้ความ สนใจไปยังประเด็นต่างๆ อาทิ ชีวิตประวัติ พระอนุภาพ คุณสมบัติของพระร่วงและสิ่งต่างๆที่ เกี่ยวกับพระร่วง เช่น ข้าวตอกพระร่วง แต่กลับขาดความเชื่อมโยงให้อยู่ในแบบแผนอันเดียวกัน

ข้าวตอกพระร่วงมีลักษณะเป็นหินก้อนเล็ก ๆ รูปทรงสี่เหลี่ยมลูกบาศก์คล้ายกับลูกเต๋า มี สีสนิมเหล็กหรือสีน้ำตาลไหม้คล้ำ ๆ มีหลายขนาด แต่จะมีหน้าราบขนาด 2.3 ซม. ก้อนเล็ก ๆ จะมี ขนาดประมาณครึ่งเซนติเมตร สำหรับก้อนที่ใหญ่ๆ นั้น หากเราลองทุบให้แตกออก ลักษณะที่แตก ออกจากกันนั้นก็จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมลูกบาศก์เล็กๆ จะมีเพียงบางก้อนที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมยาว หินเหล่านี้ จะมีปะปนอยู่ทั่วไปพบมากบริเวณเขา พระบาทใหญ่ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านธรณีวิทยาได้ตรวจสอบแล้วสรุปว่า แร่ที่ชาวบ้าน เรียกว่าข้าวตอกพระร่วงนี้ คือ แร่โลหะชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า "แร่ไพไรต์" และอีกชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายเม็ดข้าวสารฝังจมปนอยู่ ในหินแร่เหล่านี้ด้วย ชาวบ้าน เรียกว่า ข้าวสารพระร่วง ทั้งสองชนิดนี้เป็นที่นิยมกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใด มีไว้ถือว่าเป็นสิริมงคล มีความสุขความเจริญด้วยโภคทรัพย์ต่างๆ นอกจากนั้นยังนิยมนำมาฝนกับ แผ่นกระเบื้องบดยาหยดลงไปน้ำด้วย เมื่อฝนแล้วนำน้ำนั้นมาทาบริเวณที่ถูกพิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นต้นว่าตะขาบ มด แมลงป่อง ก็จะหายจากอาการเจ็บปวดอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ชาวบ้านนิยมนำมาดับพิษแมลงเวลาถูกต่อย จะใช้กันอย่างแพร่หลายด้วยความศรัทธาส่วนคนเฒ่าคนแก่ที่กิน

หมากนั้น จะนิยมนำข้าวตอกพระร่วงมาใส่ปนกับขี้ผึ้งทาปากตลับละหนึ่งถึงสองเม็ด เหตุที่ทำเช่นนี้ เพราะเชื่อว่ามีเมตตา มหานิยมดี โดยเฉพาะเม็ดที่ติดกันชาวบ้านเรียกว่า "อมกัน" นิยมกันมากกว่า เพราะเชื่อว่ามีเมตตาตามหานิยมมากยิ่งขึ้น

แร่พระร่วง ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่า ข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในสมัย พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย พระร่วงท่านเป็นกษัตริย์ ที่มีวาทะศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือเปล่งวาจาอะไรออกไปก็จะเป็นไปตามนั้น ในขณะที่ท่านได้ออกผนวช เป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษาคบาคตรเทโว เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จ แล้วข้าวที่เหลือกับบาตรพร้อมข้าวตอกดอกไม้ท่านได้นำ ไปโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้ข้าวตอกดอกไม้นี้กลายเป็นหินชนิดหนึ่งและมีอายุยั่งยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครที่ได้นำไปบูชา ขอให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง แหล่งกำเนิด บริเวณเขาพระบาทใหญ่ จังหวัดสุโขทัย ลักษณะของแร่ข้าวตอกพระร่วงมีลักษณะความแข็งคล้ายหิน มีรูปทรงตามธรรมชาติเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีสีดำ สีดำปนน้ำตาล สีดำปนลายเงินลายทอง เพราะเชื่อกันว่าเป็นสีอนาโศค ลาก และเงินทอง เมื่อนำไปเจียรนัยจะมีลักษณะเป็นเงามันสวยงามมาก

นายเหล็ง จันทร์ฉาย (ปราชญ์ชาวบ้าน) กล่าวว่า ได้นำหินข้าวตอกพระร่วงที่เป็นเม็ดสี่เหลี่ยมมาฝนกับหินลับมีดจนเกลี้ยงแล้วนำไปตอกลงมาจนได้ข้าวตอกพระร่วงสีน้ำตาลดำเงางาม จึงได้คิดซื้อเครื่องเจียรนัยมาทำกันในครัวเรือน โดยเจียรนัยเป็นเครื่องประดับอย่างสวยงาม ลักษณะสีดำปนน้ำตาลลายเงินลายทองทำเป็นหัวแหวน สร้อยข้อมือ ส่วนเศษผงจากการเจียรนัยก็มีได้ทิ้ง โดยได้นำไปบดให้ละเอียดแล้วนำมาผัดเป็นพิมพ์พระนางพญาเสน่ห์จันทร์ พระพิมพ์ต่างๆ หรือเจียรนัยเป็นพระเนตรของพระองค์ใหญ่ เช่นเดียวกับนางสาส์ จิระประยูรท์ ที่ได้นำข้าวตอกพระร่วงมาเป็นส่วนประกอบของเครื่องประดับที่ทำจากเงินลวดลายเฉพาะของจังหวัดสุโขทัยจนได้รับการรับรองจากระทรวงอุตสาหกรรมให้เป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว จนเป็นเครื่องประดับที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสุโขทัยอย่างหนึ่ง

คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการสืบทอดให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวตอกพระร่วงไม่ให้หายไป ดังนั้นจึงควรกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของข้าวตอกพระร่วง โดยเฉพาะกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องข้าวตอกพระร่วง ซึ่งเป็นมรดกอันสำคัญของจังหวัดสุโขทัยให้คงอยู่สืบไป

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบสำหรับผู้สนใจในทุกระดับ ประชาชนทั่วไปหรือองค์กรต่างๆ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญ และการรักษาไว้ซึ่งข้าวตอกพระร่วงอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและทรงคุณค่าของชาว ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัยต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

คำถามการวิจัย

1. ความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยเป็นอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยค้นพบในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การจดบันทึกภาคสนาม แผ่นพับ และจากบันทึกการเยี่ยมชม

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลบ้านข้าวตอกพระร่วง บ้านเลขที่ 382/1 หมู่ 1 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย 64210 และร้านเมืองเก่า (สลี) ข้าวตอกพระร่วง บ้านเลขที่ 3 หมู่ 1 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย 64210

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาวิจัย ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 คือ ภาคฤดูร้อน 2 เดือน และอีก 1 เดือนเป็นภาคปฏิบัติในสถานที่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้าวตอกพระร่วง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองสุโขทัย
2. ความเป็นมา หมายถึง เรื่องราวที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าเรื่องราวของข้าวตอกพระร่วงสืบต่อกันมา
3. การสืบทอด หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การนำเอาข้าวตอกพระร่วงมาเป็นส่วนหนึ่งในการใช้ชีวิต และการเล่าเรื่องข้าวตอกพระร่วงอันเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและทรงคุณค่าของชาวตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบ
4. วิวัฒนาการข้าวตอกพระร่วง หมายถึง การเปรียบเทียบรูปแบบก่อนข้าวตอกพระร่วงวิธีการทำ รูปแบบการจำหน่าย ราคา และการนำไปใช้ระหว่างอดีตและปัจจุบัน
5. การมีส่วนร่วม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของคนในชุมชน ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ต่อการเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าเรื่องราวและวิธีการทำข้าวตอกพระร่วงให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยกรณีศึกษา เรื่อง ข้าวตอกพระร่วง “ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการสืบทอด” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัย ประวัติพระร่วง ตลอดจนประวัติความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วงและความศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัย
2. ประวัติพระร่วง
3. ประวัติความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง และความศักดิ์สิทธิ์
4. ความเชื่อ
  - 4.1 ความหมายของความเชื่อ
  - 4.2 สาเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อ
  - 4.3 ประเภทของความเชื่อ
5. การมีส่วนร่วม
  - 5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 5.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
  - 5.3 ลักษณะของการมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัย

1.1 ชุมชนดั้งเดิม

บริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างหรือบริเวณพื้นที่ตอนล่างของลุ่มแม่น้ำปิงยม และน่าน ก่อนที่จะเกิดเป็นบ้านเมืองในเครือข่ายของแคว้นสุโขทัย ได้พบร่องรอยหลักฐานการตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชนขนาดเล็กบนเส้นทางคมนาคมติดต่อกันระหว่างรัฐหรืออาณาจักรโบราณที่มีความเป็นปึกแผ่นทางด้านการเมือง มีความก้าวหน้าทางเทคนิควิทยา มีอารยธรรม มีการนับถือศาสนาต่าง ๆ รัฐใหญ่ดังกล่าวได้แก่อาณาจักรพุกามทางทิศตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือ แคว้นหริภุญไชยในเขตจังหวัดลำพูนและลำปาง แคว้นละโว้หรือลพบุรีและแคว้นนครชัยศรีในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง แคว้นศรีจนาสะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอาณาจักรกัมพูชา ทางทิศตะวันออกเฉียง

ได้สภาพของชุมชนเล็ก ๆ คงเป็นอยู่เช่นนี้มาจนกระทั่งเข้าสู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ที่ชุมชนบางแห่งได้มีการรวมตัวกันอย่างหนาแน่นจนถึงกับเป็นชุมชนในระดับเมือง แถบพื้นที่จังหวัดสุโขทัยที่พบหลักฐานชุมชนโบราณใกล้กับเมืองสุโขทัยเก่า ได้แก่

แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย ซึ่งพบหลักฐานเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะ เช่น หอก มีด เครื่องประดับที่เป็นกำไลสำริด ลูกบิดแก้ว ลูกบิดหินอาเกต ลูกบิดหินคาร์เนเลียน เหรียญตราดวงอาทิตย์ และเศษภาชนะดินเผา นับเป็นแหล่งโบราณคดีลุ่มแม่น้ำยมที่มีพัฒนาการทางด้านโลหะกรรม โดยเฉพาะความถนัดในด้านการถลุงเหล็กที่มีอายุประมาณ 2500 ปี มาจนถึงสมัยทวารวดี

ชุมชนบริเวณปราสาทเขาปู่เจ้า บ้านนาเชิงคีรี ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอคีรีมาศ บนภูเขาเล็ก ๆ ซึ่งเขาหลวงซึ่งสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 40 – 50 เมตร มีปราสาทก่อด้วยอิฐรูปลักษณะศิลปะร่วมสมัยศิลปะเขมรแบบบาปวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นโบราณสถานอิทธิพลเขมรที่เก่าแก่ที่สุดในเขตจังหวัดสุโขทัย ชุมชนโบราณที่บริเวณปราสาทเขาปู่เจ้าแสดงถึงพัฒนาการในการแปลงบ้านเป็นเมืองเล็ก ๆ ตรงเชิงเขาซึ่งตำแหน่งที่ตั้งไม่ไกลจากเขาหลวงอันเป็นแหล่งแร่ธาตุและสมุนไพรจากป่ามีการติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นสังคมที่ไม่โดดเดี่ยว

1.2 กำเนิดเมืองสุโขทัย

หลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นว่าได้มีชุมชนในบริเวณเมืองสุโขทัยมาก่อนแล้ว และมีพัฒนาการจากชุมชนเล็ก ๆ กลายเป็นชุมชนใหญ่ จนพัฒนาเป็นบ้านเมือง

จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบว่าชุมชนนี้มีการสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ มีการล่าสัตว์หาของป่า เลี้ยงสัตว์ประเภทวัวควาย มีการทำภาชนะดินเผาขึ้นใช้เอง รู้จักการหลอมโลหะ มีความสัมพันธ์ติดต่อกับชายกับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงและที่อยู่ห่างไกล

ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 วัฒนธรรมเขมรได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างเด่นชัด ดังหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม เช่น ศาลตาผาแดง ก่อด้วยศิลาแลงซึ่งส่วนยอดได้พังทลายลงแล้ว ประติมากรรมหินทรายทั้งที่เป็นเทวรูปและเทวนารีรวมทุกรูป เทียบรูปแบบได้กับศิลปะเขมรแบบบาปวนตรงกับรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของเขมร อีกแห่งหนึ่งคือ ปรางค์ 3 องค์ ก่อด้วยศิลาแลงที่วัดพระ-พายหลวง เรียงในแนวเหนือใต้ สร้างขึ้นตามคติมหายาน

ประมาณช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 18 หลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 2 (ศิลาจารึกวัดศรีชุม) ได้กล่าวว่พ่อขุนศรีนาวนำถมเป็นกษัตริย์เสวยราชย์ในกรุงสุโขทัยและศรีสขนาลัย ซึ่งพระองค์คงจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักเขมรกล่าวคือพ่อขุนผาเมืองผู้เป็นโอรสและ

ครองเมืองภาคใต้พระราชบิดาของกษัตริย์เขมรเป็นมเหสี พร้อมได้รับราชทินนาม กรมตงอัญศรีอินทรบดินทราทิตย์ และพระพรรคชัยศรีจากกษัตริย์เขมรด้วย

อิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรในสุโขทัยเสื่อมถอยลงภายหลังสิ้นรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในราว พ.ศ. 1760 ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้นมีผู้นำชาวไทยคือพ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบางกลางหาวได้ร่วมกันกำจัดอำนาจและขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงออกไปจากเมืองสุโขทัยได้สำเร็จในราว พ.ศ. 1782 จากนั้นพ่อขุนผาเมืองได้ถวายพระนามกรมตงอัญศรีอินทรบดินทราทิตย์และพระพรรคชัยศรี อันเป็นสัญลักษณ์แห่งกษัตริย์ให้แก่พ่อขุนบางกลางหาว มีอำนาจในเมืองสุโขทัยแทนราชวงศ์พ่อขุนศรีนันทมฤต

1.3 สุโขทัยภายใต้ราชวงศ์พระร่วง

พ่อขุนบางกลางหาว หรือพระนามเมื่ออภิเษกเป็นกษัตริย์สุโขทัยว่า "ศรีอินทรบดินทราทิตย์" หรือที่รู้จักในนาม พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ นับเป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงที่ครองราชอาณาจักรสุโขทัยสืบต่อกันมา สำหรับปีที่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์อภิเษกเป็นกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัย อยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18

ข้อความในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ช่วยให้ทราบประวัติศาสตร์สุโขทัยได้มากขึ้นว่า เมื่อพ่อ-ขุนศรีอินทราทิตย์ขึ้นครองราชย์แล้ว ได้สู้รบกับคนไทยด้วยกันคือ พ่อขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด แสดงว่าในระยะนั้นยังมีกลุ่มคนไทยปกครองนครรัฐต่าง ๆ โดยไม่ขึ้นต่อกัน

ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ยังได้บรรยายความเจริญรุ่งเรือง ของอาณาจักรสุโขทัยในรัชสมัยพ่อขุน-รามคำแหงว่า มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล ทางใต้ลงไปถึงนครศรีธรรมราช แลหลมลายู ทางตะวันตกถึงหงสาวดี ทางเหนือจดแพ่ง น่าน ถึงฝั่งหลวงพระบาง ในการแผ่อำนาจของพ่อขุนรามคำแหงนั้น คงจะไม่ใช้การแผ่อำนาจทางแสนยานุภาพ แต่คงใช้นโยบายทางการเมือง ให้หัวเมืองใหญ่น้อยเข้ามารวมอยู่ในแคว้นแคว้นสุโขทัย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหงคือ ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นในปี พ.ศ. 1826 และยังคงใช้สืบต่อมาจนทุกวันนี้

หลักฐานความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนา สถาปัตยกรรม ยังปรากฏแจ้งชัดจากหลักฐาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและโบราณสถาน โดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ได้เจริญรุ่งเรืองในราชอาณาจักรสุโขทัย

เมื่อพระเจ้าอู่ทอง หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. 1893 กรุงสุโขทัยได้เสื่อมอำนาจลงเป็นลำดับ และต้องอ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1921 แต่ยังมีกษัตริย์สืบราชวงศ์ต่อมา จนถึง พ.ศ. 1981 จึงรวมเป็นอาณาจักรเดียวกับกรุงศรีอยุธยา

1.4 ระบบผังเมือง

เมืองสุโขทัยมีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 1800 เมตร ยาวประมาณ 2000 เมตร มีกำแพงที่ทำเป็นคันดินถมอัดแน่นล้อมรอบ 3 ชั้น ระหว่างกำแพงเมืองแต่ละชั้นจะมีคูน้ำค้ำกลาง เกือบกึ่งกลางกำแพงเมืองแต่ละด้านมีประตูเมืองเปิดได้ และมีป้อมดินรูปสี่เหลี่ยมทิวอยู่ ประตูเมืองทั้งสี่ประตู ในปัจจุบันมีชื่อเรียกดังนี้ ด้านทิศเหนือเรียกว่าประตูศาลหลวง ด้านทิศตะวันออกเรียกว่าประตู กำแพงหัก ด้านทิศใต้เรียกว่าประตูนะโม ด้านทิศตะวันตกเรียกว่าประตูอ้อ

ภายในเมืองมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลาง ส่วนวัดอื่นๆที่เกาะกลุ่มกับวัดมหาธาตุจนเป็น แกนหลักของเมือง ประกอบด้วย วัดชนะสงคราม วัดศรีสุวาย วัดตระพังเงิน วัดสระศรี วัดตระกวน วัดใหม่ และวัดตระพังทอง นอกจากนี้ยังมีสระน้ำขนาดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะสระน้ำ ขนาดใหญ่นั้น น่าจะสร้างตามความเชื่อทางพุทธศาสนา เพราะถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด หรือขอบเขตของวัด

บริเวณนอกตัวเมืองทั้งสี่ด้าน ยังมีโบราณสถานขนาดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไป ด้านทิศ เหนือมีวัดพระพายหลวง วัดศรีชุม เตาทุเรียง ทิศตะวันออกมีวัดช้างล้อม วัดเจดีย์สูง วัดตระพัง ทองกลาง ทิศใต้มีวัดพระเชตุพน วัดเจดีย์สี่ห้อง วัดศรีพิจิตรกิติกัลยาราม ทิศตะวันตกเป็นกลุ่มวัด เขตอรัญญิก มีวัดสำคัญ ๆ เช่น วัดป่ามะม่วง วัดมังกร วัดสะพานหิน วัดพระบาทน้อย และวัดเจดีย์ งาม นอกจากนี้ในแต่ละด้านยังมีสิ่งก่อสร้างเนื่องในระบบชลประทาน เช่น คันบังคับน้ำ ทำนบ คลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำ

ลักษณะของเมืองที่กำหนดศาสนสถานเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ คงจะได้รับอิทธิพลจากเขมร ผสมผสานกับอิทธิพลทางพุทธศาสนาแบบหินยาน โดยมีศาสนสถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นตามลำดับกาลเวลาเป็นตัว หลักในการกำหนดรูปทรงของเมือง

ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่บริเวณประตูเมือง และกำแพงเมืองทั้งสี่ด้านของ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในปี พ.ศ. 2521 - 2524 พบหลักฐานที่แสดงถึงการก่อสร้าง กำแพงเมืองสุโขทัยว่ามีการก่อสร้าง 2 สมัยด้วยกันคือ

สมัยการสร้างเมืองสุโขทัยระยะแรก มีเฉพาะกำแพงเมืองชั้นใน และประตูเมืองทั้งสี่ด้าน เท่านั้น โดยพบหลักฐานการก่อสร้างวัดในพุทธศาสนาบริเวณป้อมประตูเมืองทางด้านทิศใต้ (ประตู นะโม)

สมัยที่สอง (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20) เป็นต้นมา มีการสร้างป้อมรูปสี่เหลี่ยม ขวางประตูเมืองชั้นใน กำแพงเมืองชั้นกลาง และกำแพงเมืองชั้นนอก ด้วยเหตุนี้บริเวณประตูระโม (ประตูทาง-ด้านทิศใต้) ป้อมรูปสี่เหลี่ยมจึงสร้างอยู่บนศาสนสถานหรือบนวัดที่มีมาก่อน นอกจากนี้ ยังมีการปรับปรุงกำแพงเมืองชั้นในให้สูงขึ้น รวมทั้งมีการก่ออิฐระกอบแกนดินที่บริเวณประตูอ้อ (ประตูทางด้านทิศตะวันตก)

1.5 สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมในเมืองสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานสำหรับอาคารที่เป็นปราสาท ราชวัง และบ้านเรือนของประชาชนจะสร้างด้วยไม้ จึงไม่เหลือร่องรอยให้เห็นในปัจจุบัน

พัฒนาการของสถาปัตยกรรมอาจแบ่งออกได้เป็น 2 สมัยคือ

1. รุ่งก่อนสุโขทัย หรือก่อนราชวงศ์พระร่วง เป็นศาสนสถานในลัทธิพราหมณ์ และ ศาสนาพุทธแบบมหายาน มีแบบแผนการสร้างเป็นปรางค์ 3 องค์เรียงกันในแนวนอนคือ วัดพระพายหลวง วัดศรีสวาย และที่เป็นปรางค์แบบยกฐานสูงมีมูรหน้าที่ศาลตามาแดง แบบทั้งหมดเป็นแบบศิลปะลพบุรี อิทธิพลศิลปะเขมร

2. รุ่งสมัยสุโขทัย หรือสมัยราชวงศ์พระร่วง ประมาณตั้งแต่รัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นต้นมา สถาปัตยกรรมจะเป็นวัดในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นศาสนาหลักของเมือง

การวางแผนผังอาคารที่เป็นวัดในสมัยสุโขทัยจะใช้แกนทิศตะวันออก – ตะวันตก เกือบทั้งหมด โดยหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก มีคูน้ำหรือกำแพงที่ก่อด้วยอิฐและศิลาแลงล้อมรอบ แสดงขอบเขตวัด สิ่งก่อสร้างที่เป็นหลักจะประกอบด้วยอาคารที่เป็นวิหารอยู่ด้านหน้า เจดีย์ มณฑป หรือพระปรางค์

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างใช้อิฐและศิลาแลงเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีหินชนวนเป็นส่วนประกอบบ้าง ศิลาแลงที่มีขนาดใหญ่และใช้ก่อสร้างฐานอาคารจะใช้วิธีเรียงทับตามแบบอิทธิพลเขมร โดยไม่มีตัวประสานเรียกเทคนิคการก่อแบบนี้ว่าก่อแบบแห้ง ส่วนศิลาแลงขนาดเล็กที่ใช้ก่อโดยทั่วไปจะใช้ดินเป็นตัวประสานเช่นเดียวกับอิฐ เมื่อก่อวัสดุเสร็จแล้วจะฉาบปูนทับอีกชั้นหนึ่ง ปูนที่ใช้ฉาบผนังหรือทำลวดลายประดับประกอบด้วย ปูนขาว ทราาย น้ำอ้อย หนังกัดว้เคี้ยวจนเปื่อยเป็นน้ำเหนียว

ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม แบ่งตามหน้าที่และรูปทรงได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อาคารประเภทนี้มีวิหารและอุโบสถ วิหารเป็นอาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมให้พุทธศาสนิกชน จึงนิยมสร้างขนาดใหญ่ และตั้งอยู่ในแกนหลัก

ของวัด ส่วนโบสถ์เป็นอาคารที่พระสงฆ์ใช้ประกอบกิจโดยเฉพาะจึงมีขนาดเล็ก และมักจะตั้งอยู่นอกคูน้ำหรือนอกกำแพงวัด มีโบสถ์มาหินชนวนปักคู่ 8 ตำแหน่ง

แผนผังอาคารทั้งสองประเภทเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกฐานสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 1 เมตร มีขนาดตั้งแต่ 4 – 11 ห้อง (ช่วงเสา) ส่วนด้านกว้างหรือด้านสกัดจะมีช่วงเสากลางตามความกว้างของห้องและมีช่วงเสาเล็กที่รับชายคา ฐานและเสาก่อด้วยอิฐหรือศิลาแลง เสาจะมีทั้งแบบกลมและแปดเหลี่ยม จากร่องรอยเสายังเหลืออยู่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า โครงสร้างหลังคาใช้ไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบขอเต็มลดหลั่นไล่กันเป็นทอดๆ มีการทำเครื่องสังคโลกมาประดับส่วนหลังคา เช่น ซ้อฟ้า นาคหรือหุ้มกรประดับส่วนชายคา บราลีตั้งบนสันหลังคา และตรงหัวแปมีเครื่องสังคโลกหุ้ม

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของอาคารที่เป็นวิหารและโบสถ์คือจะมีทั้งที่เป็นอาคารโถงไม่ก่อผนังด้านข้าง แต่จะใช้ปีกนกหรือชายคาแผ่เหยียดออกไปในระดับต่ำเพื่อกันแดดฝน ตัวอย่างของอาคารแบบนี้ เช่น วิหารหลวงวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย ส่วนอาคารอีกลักษณะหนึ่งก่อผนังค่อนข้างสูงไม่มีหน้าต่าง แต่จะเจาะผนังเป็นช่องลูกกรงเล็กๆ เช่น วิหารด้านหน้าพระปรางค์วัดศรีสวาย และวิหารวัดเจดีย์สี่ห้อง เมืองสุโขทัย

2. สถาปัตยกรรมที่ใช้สักการะในรูปสัญลักษณ์ ได้แก่ เจดีย์ มณฑป และปรางค์

2.1 เจดีย์ รูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย ที่เป็นแบบสำคัญมี 3 แบบ คือ

2.1.1 เจดีย์สุโขทัยแท้ หรือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นแบบเจดีย์ที่เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัยโดยเฉพาะไม่มีต้นแบบหรือแหล่งที่มาชัดเจน นักประวัติศาสตร์ศิลปะได้สันนิษฐานเกี่ยวกับแรงบันดาลใจและแนวคิดในการสร้างต่างกันออกไป บางก็ว่าเป็นการดัดแปลงมาจากลักษณะดอกบัว ซึ่งเป็นดอกไม้บูชาที่คู่กับพุทธศาสนา บางท่านสันนิษฐานว่า เป็นการดัดแปลงเค้าโครงมาจากพระปรางค์แบบศิลปะลพบุรีแล้วนำมาผสมกับเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา และบางท่านได้เสนอว่าเป็นแนวคิดของช่างสุโขทัยที่สร้างเจดีย์แบบนี้ เพื่อให้ต่างไปจากพระปรางค์ตามแบบอิทธิพลเขมร อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานต่างๆ ก็ยังไม่เป็นที่ยุติในทางวิชาการ ส่วนประกอบต่างๆ ของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ คือ ฐานทำเป็นฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกันสามชั้น จากนั้นทำเป็นฐานบัว ถัดขึ้นไปเป็นชั้นแว่นฟ้าย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบซ้อนกัน 2 ชั้น ขึ้นไปเป็นเรือนธาตุย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบเช่นเดียวกัน ส่วนยอดที่ต่อจากเรือนธาตุคือทรงดอกบัวตูม จากนั้นจะมีวงแหวนหรือปล้องไฉนเรียงซ้อนลดขนาด แล้วจึงเป็นทรงกรวยแหลมในที่สุด อย่างไรก็ตามยังมีบางแห่งที่ทำชั้นแว่นฟ้าย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบเพียงชั้นเดียว เช่น เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์วัดชอนข้าว เมืองสุโขทัย สำหรับที่วัดเจดีย์ยอดทอง จังหวัดพิษณุโลก ที่บริเวณส่วนเรือนธาตุมีการทำคุ่มเพิ่มเติมขึ้น

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์มีการสร้างกันอย่างแพร่หลายในสมัยสุโขทัย ที่ปรากฏในเมืองสุโขทัยคือ วัดมหาธาตุ วัดตระพังเงิน วัดช่อน้ำขาว วัดอ้อมรอบ วัดโคกการาม และที่ปรากฏเฉพาะฐานซึ่งรู้ว่าเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์มีอีกหลายแห่ง นอกจากนี้ยังมีอยู่ตามเมืองต่าง ๆ คือเมืองศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ รวมทั้งที่วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่แต่ปัจจุบันไม่เหลือหลักฐาน และเมื่อสิ้นอาณาจักรสุโขทัยแล้ว เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก็ไม่มีการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาอีก

2.1.2 เจดีย์ทรงกลม สันนิษฐานกันว่าคงได้รับอิทธิพลจากลังกาพร้อมกับการรับพุทธศาสนา บางครั้งจึงเรียกกันว่า เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา ส่วนประกอบต่าง ๆ ขององค์เจดีย์คือ ฐานล่างทำเป็นฐานสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 2 - 3 ชั้น จากนั้นจะเป็นฐานบัวซึ่งอาจจะมีหนึ่งชั้นหรือสองชั้น ถัดขึ้นไปจะเป็นมาลัยเถาเรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชั้น ลักษณะมาลัยเถาจะทำเป็นรูปบัวคว่ำ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบัวถลา อันเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงกลมสุโขทัย จะต่างไปจากของอยุธยาและรัตนโกสินทร์ที่ทำมาลัยเถาลักษณะกลม ถัดจากมาลัยเถาขึ้นไปจะเป็นองค์ระฆังซึ่งบริเวณส่วนล่างจะมีบัวปูนปั้นประดับ เรียกกันว่า บัวปากระฆัง การทำบัวปากระฆังนี้มีมาก่อนแล้วในศิลปะพม่าแห่งเมืองพุกาม และอาจจะให้อิทธิพลต่อศิลปะสุโขทัย องค์ระฆังรองรับส่วนที่เป็นบัลลังก์ เหนือบัลลังก์ขึ้นไปเป็นส่วนแกน แล้วเป็นปล้องโชนเปลี่ยอด จนถึงเม็ดน้ำค้างเป็นที่สุด ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ เจดีย์ทรงกลมสมัยสุโขทัยจะไม่มีเส้าหากหนือบัลลังก์เช่นเจดีย์ทรงกลมสมัยอยุธยา

เจดีย์ทรงกลมที่ปรากฏในเมืองสุโขทัย เช่น วัดชนะสงคราม วัดสระศรี วัดตระพังทอง และเจดีย์รายอีกเป็นจำนวนมากในวัดมหาธาตุ นอกจากนี้ยังก่อสร้างแพร่หลายทั้งเมืองศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์

เจดีย์ทรงกลมแบบพิเศษ คือ เจดีย์ข้างล้อม รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยทั่วไปจะเหมือนกับเจดีย์ทรงกลม เพียงแต่มีการนำประติมากรรมรูปช้างมาประดับส่วนฐาน โดยขยายฐานและส่วนอื่น ๆ ให้เหมาะสม มีปรากฏหลายแห่งในเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร สันนิษฐานกันว่ารับแบบอย่างมาจากประเทศลังกา ผ่านมาทางเมืองนครนครศรีธรรมราช เจดีย์ข้างล้อมสมัยสุโขทัยจึงมีลักษณะคล้ายกับพระบรมธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช

2.1.3 เจดีย์ทรงปราสาท องค์ประกอบของเจดีย์คือ ส่วนฐานทำเป็นฐานสี่เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นเรือนธาตุ ซึ่งมีการทำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป ตรงมุมบนของเรือนธาตุจะประดับด้วยเจดีย์ขนาดเล็กทั้งสี่มุม ต่อจากเรือนธาตุขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง แล้วจึงเป็นปลี

ยอด เจดีย์แบบนี้เชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะศรีวิชัย จึงมักเรียกเจดีย์ทรงปราสาทของ สุโขทัยอีกอย่างหนึ่งว่าเจดีย์แบบศรีวิชัย เจดีย์แบบนี้มีปรากฏเป็นเจดีย์มุ่มประกอบเจดีย์พุ่มข้าง บิณฑูที่ เป็นประธานวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย และเจดีย์รายที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย

นอกจากนี้ยังมีเจดีย์อีกแบบหนึ่งที่ปรากฏเป็นเจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูง นอกเมืองสุโขทัย ทางด้านตะวันออก ลักษณะส่วนยอดของเจดีย์จะเหมือนกับเจดีย์ทรงกลม คือทำมาลัยเถาเป็นแบบ บัวดลช่อบนกัน 3 ชั้น รองรับองค์ระฆังที่มีปูนปั้นบัวปากกระฆังประดับ จากนั้นเป็นบัลลังก์ ปล้อง โฉน และปลียอด แต่ส่วนฐานมีกรพัฒนาให้ต่างออกไปคือได้ขยายฐานหน้ากระดานให้สูงขึ้นจน เป็นผนังปริมาตรรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมเพื่อรองรับส่วนยอด ซึ่งเป็นลักษณะผสมระหว่างศิลปะศรีวิชัยกับ ศิลปะสุโขทัย

เจดีย์ประธานวัดศรีพิจิตรกิติกัลยาราม นอกเมืองสุโขทัยทางด้านทิศใต้ทำฐานสูงคล้ายกับ เจดีย์ประธานวัดเจดีย์สูง ลักษณะฐานที่ยืดให้สูงขึ้นนั้นเป็นฐานบัวลูกแก้วอันเป็นลักษณะฐานของ สุโขทัย หลักฐานจากศิลาจารึกซึ่งพบที่วัดแห่งนี้บอกศักราชที่สร้างวัดเอาไว้ คืออยู่ในช่วงกลางพุทธ ศตวรรษที่ 20 ดังนั้นรูปแบบเจดีย์ประธานวัดศรีพิจิตรกิติกัลยารามจึงเป็นแบบสมัยสุโขทัยตอน ปลาย

2.2 มณฑป โนมสมัยสุโขทัยนิยมสร้างมณฑปให้ทำหน้าที่แทนเจดีย์อยู่ด้านหลังวิหารจะมี 2 แบบด้วยกัน คือ มณฑปที่มีลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผนังด้านข้างก่อหนา มี ทางเข้าด้านหน้าเพียงด้านเดียว ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเต็มค้ำอยู่ภายในห้อง โครงสร้าง หลังคาเป็นเครื่องไม้ซ้อนเป็นชั้น ๆ ใช้กระเบื้องดินเผาบุหลังคา ซึ่งหลังคาได้หักพังลง ทั้งหมด มณฑปแบบนี้มีที่วัดศรีชุม วัดตึก วัดศรีโทน วัดช่อนข้าว และวัดระพังทองกลาง สำหรับ มณฑปวัดศรีชุมจะทำผนัง 2 ชั้น มีบันไดอยู่กลางสามารถเดินขึ้นไปจนถึงหลังคาได้ สันนิษฐานกันว่าอาจจะ ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกาสสมัยโปลนมารูวะ หรืออาจได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่าที่เมืองพุกาม ซึ่งนิยม สร้างผนัง 2 ชั้น มีบันไดอยู่ภายในสำหรับเดินขึ้นไปชั้นบน

ส่วนมณฑปอีกลักษณะหนึ่งจะทำเป็นมณฑปโถง ตรงกลางจะมีแท่นทึบเพื่อรับส่วน หลังคา และมีพระพุทธรูปประดับผนังทั้งสี่ด้าน ที่เรียกพระพุทธรูปสี่อิริยาบถคือ มีพระพุทธรูป นั่ง ยืน เดิน และนอน ผนังแต่ละด้านจะมีมุขยื่นออกมาเสมอกัน โครงสร้างหลังคาเป็นเครื่องไม้หัก พังลงจนหมด มณฑปลักษณะนี้พบที่วัดเชตุพน วัดพระพายหลวงเมืองสุโขทัย และที่วัดพระสี่ อิริยาบถ จังหวัดกำแพงเพชร

2.3 พระปรางค์ มีที่วัดพระพายหลวงและวัดศรีสวาย เป็นลักษณะศิลปะลพบุรีที่สร้าง มาก่อนสมัยสุโขทัย และสร้างขึ้นตามคติพุทธศาสนาฉัทธิมหายานและพราหมณ์ แบบแผนผังเป็น

ปรากฏ 3 องค์เรียงกันในแนวนอน สมัยสุโขทัยได้แปลงโบราณสถานทั้งสองแห่งให้เป็นวัดในพุทธศาสนาลัทธิหินยาน และใช้ปรากฏที่มีมาแต่เดิมเป็นสถาปัตยกรรมหลักโดยสร้างวิหารขึ้นทางด้านหน้าที่วัดพระพายหลวงพบพระ-พุทธรูปปูนปั้นสมัยสุโขทัยอยู่ในปรากฏองค์ใหญ่ ส่วนที่วัดศรีสวายคงจะมีการแก้รูปแบบให้เป็นปรากฏไทยคือ ทำทรงสูงขลุ่ยขึ้นกว่าเดิม และลวดลายปูนปั้นกลีบบนก็เป็นแบบศิลปะสุโขทัย

สถาปัตยกรรมสุโขทัย และรวมไปถึงงานช่างในศิลปะสุโขทัยแขนงต่างๆ คงจะไม่ได้สิ้นสุดลงไปพร้อมๆ กับอำนาจทางการเมืองกล่าวคือ แม้สุโขทัยจะถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 แต่รูปแบบทางศิลปะได้สืบเนื่องอยู่ในเมืองสุโขทัยและในบริเวณที่เคยเป็นแคว้น-แคว้นสุโขทัยมาอีกเกือบ 200 ปี ตราบจนสมเด็จพระนเรศวรได้อพยพชุมชนชาวสุโขทัยครั้งใหญ่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 หรือช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางศิลปะสุโขทัยคงจะสิ้นสุดในช่วงระยะเวลาสั้น

ที่มา : <http://www.finearts.go.th/fad6/parameters/km/item.html>

2. ประวัติพระร่วง

อดีตกาลนานนับพันปีเศษล่วงมาแล้ว ณ กรุงอินทปัตถ์ อันมีพระเจ้าอุทัยราช เป็นผู้ปกครองพระองค์มีพระมเหสี ซึ่งเป็นเชื้อสายของพวกภาค จึงมีนามเรียกกันว่า พระนางนาค วันหนึ่งเมื่อพระเจ้าอุทัยราชพาพระมเหสีซึ่งกำลังมีพระครรภ์แก่ใกล้คลอดเสด็จประพาส ณ หาดทราย เมืองอัมราพิรุณบุรณ์ พระมเหสีก็ประสูติโอรสออกมาเป็นฟองไข่ พระเจ้าอุทัยราชไม่ทราบชาติกำเนิดเดิมของพระมเหสี จึงเกรงว่าฟองไข่นี้อาจจะเป็นเสนียดจัญไรและเกิดความอัปมงคลแก่บ้านเมือง จึงให้ทิ้งไป ก่อนที่จะตามเสด็จพระสวามีกลับกรุงอินทปัตถ์ พระนางนาคสั่งให้คนสนิทนำฟองไข่ไปฝังทรายไว้

กล่าวถึง กรุงละโว้ ซึ่งในเวลานั้นไม่มีเจ้าเมืองครอบครอง นายคงครော ซึ่งเป็นนายกองส่งน้ำ ทำหน้าที่รักษาการแทนอยู่ ขณะนั้นเมืองละโว้ขึ้นอยู่ในอำนาจของพวกขอม ต้องส่งส่วยเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์จากทะเลชุบศร เป็นประจำทุก 3 ปี ขากลับที่คุมไพร่พลขนน้ำไปถวายพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ (พระเจ้าพันธุมหาสุริยวงศ์ หรือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2) ณ เมืองขอม ขณะขบวนเกวียนของนายคงครောผ่านเมืองอัมราพิรุณบุรณ์เห็นมีฟองไข่ขนาดใหญ่ผุดขึ้นบนหาดทราย นายคงครောจึงเก็บเอาไปยังเมืองละโว้ด้วย แล้วหาแม่ไก่ให้มาช่วยฟักตัวละหนึ่งเดือน พอครบสิบเดือนไข่นั้นก็แตกออกภายในมีเด็กผู้ชายน่าตาน่ารักน่าเอ็นดู นายคงครောจึงให้ชื่อว่า ร่วงและเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม

เมื่อโตขึ้นอายุได้ 11 ปี ร่วงจึงรู้ว่าตนมีวาจาสิทธิ์ ด้วยเหตุที่วันหนึ่งได้พายเรือเล่นในทุ่งพรหมมาศ (บางตำราว่าพายเล่นในทะเลชุบศร) พายเรือตามน้ำไปได้สักพักก็คิดจะกลับแต่ต้อง

พายุทอร์นาโด รู้สึกเหน็ดเหนื่อยจึงพูดเปรยๆ ออกมาว่า “ทำไมน้ำไม่ไหลกลับไปทางเรือเราบ้าง” ทันใดนั้นน้ำในทุ่งพรหมมาศก็เปลี่ยนทิศไหลพาเรือกลับอย่างที่คุณพูดจริงได้เก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับไม่ยอมบอกให้ใครทราบ

อยู่ต่อมานายคงครธาถึงแก่กรรม บรรดาไพร่พลทั้งปวงจึงยกให้นายรุ่งเป็นนายกของสงน้ำแทน ครั้นครบกำหนด นักคุ้มข้าหลวงจากเมืองขอมได้คุมกองเกวียน 50 เล่ม พร้อมไพร่พล 1,000 คน มาบรรทุกน้ำศักดิ์สิทธิ์จากทะเลชุบศร เพื่อนำไปประกอบพิธี เมื่อมาถึงเมืองละโว้ได้ทราบข่าวนายกครธาเสียชีวิตแล้ว จึงให้คนไปตามนายรุ่งซึ่งทำหน้าที่แทนมาพบ นายรุ่งจึงบอกกับนักคุ้มว่าท่านเอาโองงาโง่ที่ทำด้วยดินมาใส่น้ำอย่างนี้หนักเปล่าๆ จงช่วยกันสามชะลอมใส่น้ำไปเถิด เรา จะสั่งน้ำมิให้ไหลออกมาเอง

นักคุ้มเห็นนายรุ่งรับรองแข็งขันว่าสามารถทำได้ ก็สั่งไพร่พลให้ช่วยกันสามชะลอมใส่เกวียนเล่มละ 25 ใบ ซึ่งเมื่อนำชะลอมทุกใบไปตักน้ำตั้งบนเกวียน ปรากฏว่าไม่มีน้ำไหลรั่วออกมาเลยแม้แต่ใบเดียว นักคุ้มรู้สึกเกรงอำนาจจากสติของนายรุ่งจึงรับนำขบวนเกวียนเดินทางกลับเมืองขอม ระหว่างทางถึงด่านแห่งหนึ่งนักคุ้มเกิดเคลงใจว่าถูกนายรุ่งหลอกให้ชนชะลอมเปล่าไปเมืองตนเอง พอนึกดังนั้นครั้นหันไปมองน้ำในชะลอมก็กลับไหลออกมาให้เห็น นักคุ้มจึงสรรเสริญนายรุ่งว่าเก่งกล้าสามารถนัก และให้จารึกเรื่องราวไว้เป็นสำคัญ ณ ที่แห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า ด่านพระจารึก

ครั้นเดินทางต่อมาจนถึงเมืองตึกโซ ชาวเมืองพอทราบข่าวก็เล่าลือเรื่องที่นักคุ้มนำชะลอมใส่น้ำบรรทุกมา เจ้าเมืองขอมทราบจึงเรียกไปสอบถาม นักคุ้มก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟังอย่างละเอียด พร้อมทั้งยกชะลอมใบที่ยังมีน้ำขังอยู่เทลงในพะเนียงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่เจ้าเมืองและเหล่าข้าราชการบริพารโดยทั่วหน้ากัน เจ้าเมืองขอมตกพระทัยตรัสว่า บัดนี้ผู้มีบุญมาเกิด ณ เมืองละโว้แล้วควรจะรีบยกกองทัพไปจับตัวมาสังหารเสียดีกว่า

นายรุ่งรู้ข่าวว่าทหารขอมยกกองทัพมาจับตัวก็หนีออกจากเมืองละโว้ขึ้นไปทางเหนือและได้หลบอยู่ริมวัดแห่งหนึ่ง ณ บ้านบางคลาน เขตเมืองพิจิตร ได้รับความอดอยากถึงกับต้องขออาหารชาวบ้านกิน ผู้ที่มีจิตเมตตาได้นำข้าวและปลาหมอตัวหนึ่งมาให้ นายรุ่งกินเนื้อปลาทั้งสองข้างหมดแล้วก็โยนทิ้งลงไปในสระและสั่งว่า “เจ้าจะมีชีวิตขึ้นมาเถิด” ปลาน้ำจืดซึ่งไม่มีเนื้อมีแต่ก้างนั้นก็กลับมีชีวิตขึ้นมาแหวกว่ายอยู่ในน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า ปลา ก้าง ต่อมาจึงเดินทางไปถึงเขตแขวงเมืองเซียง นายรุ่งจึงหยุดพักและรู้สึกปวดท้องถ่าย จึงนั่งถ่ายที่ข้างป่า เสร็จแล้วได้หักกิ่งไม้แห้งมาชำระและโยนทิ้ง พร้อมกับสั่งว่า “จงออกขึ้นมาเถิด” ปลาน้ำจืดนั้นก็ขึ้นมาเป็นต้น ซึ่งมีกลิ่นเหมือนอาจุม ชาวบ้านเรียกว่า ไม้ชำระพระร่วง

นายร่วพเนจรหลบหนีพวกทหารขอมอยู่เป็นเวลาหลายปี จนเมื่ออายุครบบวชจึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดในเมืองสุโขทัย ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า พระร่ว นับแต่นั้นมา วันหนึ่งนายทหารขอมซึ่งทราบข่าวได้ติดตามมา ครั้นถึงวัดที่พระร่วจำพรรษาอยู่ได้ใช้ฤทธิ์ดำดินลอดกำแพงวัดเข้าไป เห็นพระร่วกำลังกวาดลานวัดอยู่แต่ไม่รู้จักจึงถามว่า "พระร่วที่มาจากเมืองละโว้อยู่ที่ไหน" พระร่วจึงสอบถามจนรู้ว่าเป็นนายทหารขอมที่ตามมาจับตนจึงบอกว่า "เจ้าจงอยู่ที่นี้แหละอย่าไปไหนเลยจะไปตามพระร่วให้" ด้วยฤทธิ์วาจาสิทธิ์ของพระร่ว ร่างของขอมดำดินผู้นั้นก็แข็งกลายเป็นหินติดคณแผ่นดินอยู่ตรงนั้น ต่อมาเมื่อเจ้าเมืองสุโขทัยสวรรคตและชาวเมืองรู้ว่าพระร่วเป็นผู้มีบุญ จึงพร้อมใจกันขอให้พระร่วลาสิกขาบท แล้วอัญเชิญขึ้นเป็นเจ้าเมือง นับตั้งแต่พระร่วครองราชสมบัติปกครองเมืองสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนับแต่นั้นมา

ตำนานเกี่ยวกับขอมดำดินหรือวาจาสิทธิ์พระร่วนั้นมีแตกต่างกันไปหลายนัย บางตำนานบอกว่าขอมดำดินนั้นได้อาสาเจ้าเมืองขอมมาตามจับพระร่วตามลำพังตั้งแต่แรก ไม่ใช่ทหารขอมยกมาเป็นกองทัพอย่างที่กล่าวไว้ในตอนต้น และมีผู้สันนิษฐานว่านายร่วคงจะใช้ชั้นสำหรับยาเรียดยาหรือทาชะลอมน้ำจึงไม่ไหลออกมา แต่อีกตำนานหนึ่งบอกว่าพระร่วเป็นลูกของเจ้าเมืองและมีน้องชายชื่อว่า ลือ ดังนี้

ณ เมืองศรีสัตตนาลัย เจ้าเมืองมีลูกชายชื่อว่าร่ว เมื่อเห็นว่าลูกของตนไม่มีเพื่อนเล่น พ่อจึงไปขอเพื่อนเล่นให้ลูกที่ศาลเทพารักษ์แห่งหนึ่ง ร่วเข้าไปจากภูว่ามีไม้แกะเป็นรูปเด็กวางไว้ที่ศาล ตกกลางคืนพ่อตื่นตกแล้วพ่อของร่วซึ่งกลับไปศาลอีกครั้งได้ยินเสียงเด็กไม้พูดทักทาย จึงดีใจนำมาเป็นเพื่อนเล่นกับลูก โดยตั้งชื่อให้ว่า ลือ

ต่อมาในวันมาฆบูชา พ่อได้ถามร่วและลือว่าลูกทั้งสองต้องการจะสร้างอะไรในศาสนา บ้าง ร่วและลือจึงบอกพ่อว่าจะสร้างเจดีย์ พ่อจึงให้ช่างสร้างเจดีย์ขึ้นสององค์ ซึ่งเจดีย์ของร่วแต่แรกนั้นสูงกว่าของลือ ลือจึงให้สร้างเจดีย์ของตนสูงกว่าของร่ว ร่วเห็นเข้าไม่พอใจจึงเตะยอดเจดีย์ของลือหักกระเด็นไปตกที่จังหวัดลพบุรี (กลายเป็นยอดเจดีย์หักในจังหวัดลพบุรี ส่วนเจดีย์ของร่วกับลือยังอยู่ในจังหวัดสุโขทัย)

วันหนึ่งร่วเก็บมะขามเทศใส่ย่ามเดินกินทิ้งเมล็ดไปตลอดทางในระยะสี่กิโลเมตร ต่อมาเกิดเป็นต้นมะขามเทศงอกและโตขึ้น ณ สองฟากถนนและมีช่องว่างเป็นทางสำหรับเล่นว่าว พ่อจึงทำว่าวจุฬาให้ร่วและทำว่าวปักเป้าให้ลือ ว่าวของร่วมักจะตกอยู่เสมอ ร่วพูดขึ้นว่าขอให้ว่าวของลือสายขาดซึ่งก็เป็นไปตามนั้น ร่วจึงให้ลือมาเป็นคนคอยส่งว่าวให้ ต่อมาร่วได้ทำแข่งกับคนต่างอำเภอและต้องรอคู่แข่งอยู่จนเย็น ขณะทำการแข่งขัน ร่ววิ่งสะดุดหินล้มลง เขาทั้งสองข้างจึงกระแทกพื้นดินอย่างแรงเกิดเป็นรอยดินยุบลงไปเป็นรูปวงกลมสองบ่อ ร่วจึงบอกว่าขอให้บ่อทั้ง

สองนี้จึงมีน้ำขีมิอยู่ตลอดปี แม้จะมีคนมาตักก็ไม่แห้ง ชาวสุโขทัยจึงถือกันว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

หลังจากเลิกแข่งว่าว ร่วงกับลือก็เดินทางกลับบ้าน พอตีพบพ่อค้าปลา ร่วงหิวข้าวจึงขอปลามาปิ้งกิน พ่อค้าบอกว่าจะเอาปลาไปเลี้ยง ร่วงว่าขอแต่เนื้อเท่านั้น ส่วนตัวปลาจะเอาไปเลี้ยงก็ตามใจเถิด แล้วเขามีตเหลาโครงว่าวปาดแก้มปลาจนถึงหางทั้งสองข้าง ส่วนหัวกับก้างนั้นโยนลงไปบ่อน้ำที่อยู่ใกล้ๆ นั้น พร้อมสั่งให้ปลามีชีวิตขึ้นมา กลายเป็นปลาก้างตามที่เล่ามาในตอนต้น พ่อค้าสอบถามรู้ว่าเป็นผู้มีบุญก็ยกปลาให้กินทั้งหมด ร่วงกินอิ่มแล้วจึงคืนให้พ่อค้าปลาไปหนึ่งกระป๋อง และสั่งว่าเมื่อกลับถึงบ้านค่อยเปิดออกดูจะได้ของดีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ ครั้นถึงบ้านเมื่อพ่อค้าปลาเปิดกระป๋องออกดูก็เห็นมีทองคำอยู่เต็มกระป๋อง จึงนำเรื่องนี้ไปบอกกับเพื่อนบ้าน ชาวบ้านจึงต่างออกตามหาว่าร่วงแต่ก็ไม่พบ

ต่อมาได้มีการประกาศค้นหาผู้มีบุญให้เป็นเจ้าเมืองครองกรุงสุโขทัย ร่วงจึงได้รับคัดเลือกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนามว่า "พระร่วง" แต่บางตำนานเรียกพระนามว่า พระเจ้าศรีจันทราธิบดี

ที่มา : <http://www.traphangthong.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538820931>

3. ประวัติความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง และความศักดิ์สิทธิ์

ข้าวตอกพระร่วงมีลักษณะเป็นหินก้อนเล็ก ๆ รูปทรงสี่เหลี่ยมลูกบาศก์คล้ายกับลูกเต๋า มีสีสนิมเหล็กหรือสีน้ำตาลไหม้คล้ำ ๆ มีหลายขนาด แต่จะมีหน้าราบขนาด 2.3 ซม. ก้อนเล็ก ๆ จะมีขนาดประมาณครึ่งเซนติเมตร สำหรับก้อนที่ใหญ่ ๆ นั้น หากเราลองทุบ ให้แตกออก ลักษณะที่แตกออกจากกันนั้นก็คงรูปสี่เหลี่ยมลูกบาศก์เล็ก ๆ อีกเหมือนกัน จะมีเพียงบางก้อนที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมยาว หินเหล่านี้ จะมีปะปนอยู่ทั่วไปพบมากบริเวณเขา พระบาทใหญ่ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านธรณีวิทยา ได้ตรวจสอบแล้วสรุปว่า แร่ที่ชาวบ้าน เรียกว่าข้าวตอกพระร่วงนี้ คือ แร่โลหะชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า "แร่ไพไรต์" นั่นเอง อีกชนิดหนึ่งมีลักษณะ คล้ายเม็ดข้าวสาร ผังจม ปนอยู่ในหินแร่เหล่านี้ด้วย ชาวบ้าน เรียกว่า ข้าวสารพระร่วง ทั้งสอง ชนิดนี้เป็นที่นิยมกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดมีไว้ถือว่าเป็นสิริมงคล มีความสุขความเจริญด้วย โศกทรัพย์ต่าง ๆ นอกจากนั้นยังนิยม นำมาฝนกับ แผ่นกระเบื้องบดยาหยदनน้ำลงไปด้วย ขณะที่ฝนแล้วนำน้ำนั้นมาทาบริเวณที่ถูกพิษแมลงสัตว์กัดต่อย เป็นต้นว่า ตะขาบ มด แมลงป่อง ก็จะช่วยจากอาการเจ็บปวดอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ชาวบ้านนิยมนำมาดับพิษแมลงเวลาถูกต่อย จะใช้กันอย่างแพร่หลายด้วยความศรัทธา ส่วนคนเฒ่าคนแก่ที่กินหมากนั้น จะนิยมนำข้าวตอก พระร่วงมาใส่ปนกับสีผึ้งทาปากดลบละหนึ่งถึงสองเม็ด เหตุที่ทำเช่นนี้เพราะเชื่อว่ามิเมตตา มหานิยมดี โดยเฉพาะเม็ดที่ติดกันชาวบ้านเรียกว่า

"อมกัณ" นิยมกันมากกว่ามีเมตตามหานิยมมากยิ่งขึ้น ต่อมาข้าวตอกพระร่วงและข้าวสารพระร่วง มีผู้นำมาเจียระไนเป็น เครื่องประดับ และ เข้าพิธีพุทธาภิเษก เมื่อ 12 เมษายน 2527 ทำให้ประชาชนให้ความสนใจใคร่มีไว้เป็นสิริมงคลกันมาก ปัจจุบันจึงค่อนข้างหายาก

สาเหตุที่เป็นที่นิยมของชาวบ้านว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องพระร่วงวาจาสิทธิ์ เมื่อครั้งพระองค์เสด็จมาประพาสป่า หยุดเสวย พระกระยาหารกลางวันแล้ว จึงนำข้าวโปรยไว้บนเขาพระบาทใหญ่แล้วกล่าวว่า จงเป็นข้าวตอกดอกไม้ ดังนั้นจึงกลายเป็นข้าวตอกพระร่วง ข้าวสารพระร่วง ตามวาจาสิทธิ์นั้น

แ่ พระร่วง ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่าข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในสมัย พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย พระร่วงท่านเป็นกษัตริย์ที่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือเปล่งวาจาอะไรออกไปก็จะเป็นไปตามนั้น ในขณะที่ท่านได้ออกผนวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษาดักบาตรเทโว เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จแล้ว ข้าวที่เหลือกันบาตรพร้อมข้าวตอกดอกไม้ท่านได้นำ ไปโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้ข้าวตอกดอกไม้กลายเป็นหินชนิดหนึ่งและมีอายุยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครที่ได้นำไปบูชา ขอให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง...

แหล่งกำเนิด : บริเวณเขาพระบาทใหญ่ จังหวัดสุโขทัย

ลักษณะของแร่ข้าวตอกพระร่วง : มีลักษณะความแข็งคล้ายหิน มีรูปทรงตามธรรมชาติเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีสีดำ สีดำปนน้ำตาล สีดำปนลายเงินลายทอง(เชื่อกันว่าเป็นสีอนาโศคลาภ และเงินทอง) เมื่อนำไปเจียระไนจะมีลักษณะเป็นงามมันสวยงามมาก

ความเชื่อ : หลวงพ่อฤๅษีท่านได้แจกแร่พระร่วงนี้เมื่อปี 2518 และได้มีประกาศไว้ดังนี้ แ่ นี้มีคุณสมบัติเท่าที่ทราบจากพระพุทธรูปที่เคยประสบมาคือ

1. เมื่อจะใช้ท่านให้อาราธนาพระร่วงแล้วอมไว้ เดินทางตลอดวันไม่กระหายน้ำ
2. พระพุทธรูปองค์หนึ่งแจ้งว่า เมื่อเดินพุทธรูปเพื่อนเกิดท้องร่วง ไม่มียาจึงเสียดเอาแร่พระร่วงใส่กาดัมมน้ำแล้วเอาน้ำให้ฉัน พระองค์ที่ป่วยหายจากอาการท้องร่วงทันที
3. เมื่อปี 2516 พระปลัดฉ่อง แห่งอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ได้ทำเป็นแหวนแจก ผู้รับไปจำชื่อไม่ได้ มีโจรเข้าปล้นควายโจรมีปืน เจ้าของคนเดียวมีมือติดด้วยความเสียดตายควายแม้จะเป็นคนเดียวและอาวุธไม่ดีก็ยอม เสียดเข้าไล่โจร โจรยิงด้วยปืนพกและลูกซอง ปรากฏว่าไม่มีแผล เจ้าตัวยืนยันว่าไม่มีอะไรอื่นเลยมีเพียงแร่พระร่วงเท่านั้น...และจาก ประสบการณ์ของผู้ที่ได้นำแร่นี้ไปบูชา บนหินหรือพกติดตัวจะอยู่ดีกินดีมีความสุขความเจริญรุ่งเรือง ด้วยเงินทองและโชคดี มีโชค

ลาก เมตตามหานิยม แคล้วคลาด ปลอดภัยและยังสามารถนำไปฝนกับน้ำมันงาใช้แก้พิษสัตว์กัดต่อยได้อย่างดีอีกด้วย

ที่มา : <https://sites.google.com/site/sairoongmagic/khowtookpraruang>

4. ความเชื่อ

4.1 ความหมายของความเชื่อ

ศรีอรัญ มณฑิยา และคณะ (2527, หน้า 193, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 14) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะ นำมาพิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (2542, หน้า 171, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 14) ให้ ความหมายของความเชื่อว่า ความกลัวและความไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ แม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อ กันอยู่ในชีวิตประจำวัน

ภูมิจิต เรืองเดช (2542 หน้า 187, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 14) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือสิ่งใด สิ่งหนึ่งที่มีตัวตน หรือไม่มีก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมี หลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริง เกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ (2542, หน้า 223, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 14) ให้ ความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อ คือ ความคิดเห็นอย่างมั่นใจว่าภาวะใดมีอยู่เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่คนในสังคมถ่ายทอดสืบต่อกันมา และมี อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่ยอมรับ นับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม

4.2 สาเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อ

บุปผา บุญทิพย์ (2532, หน้า 156-158, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 15) กล่าวถึงสาเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมาั้นอาจ แยกเหตุผลได้ 2 ประการใหญ่ๆ คือ

1. ความเชื่อเกิดจากความกลัวของมนุษย์ หรือความไม่รู้ของมนุษย์ หรือบางสิ่งมนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ แต่มนุษย์ก็เชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ไม่ทราบว่ามีใคร จึงอาจสมมติว่าเป็นการกระทำของเทพ ภูต ผี ปีศาจ เช่น ผงดก ไฟผ่า น้ำท่วม ไฟไหม้ ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ มนุษย์สมัยก่อนอยู่ภายใต้อิทธิพลเหล่านี้จึงสมมติให้มีเทพต่างๆ ประจำ เช่น พระพิรุณ พระแม่คงคา พระเพลิง นางเมขลา รามสูร เป็นต้น หรือการเกิดโรคต่างๆ ซึ่ง มนุษย์ไม่

ทราบสาเหตุ เช่น โรคห่า ก็จะมีการทำพิธี อาพาธพิพาศ เพื่อให้โรคภัยไข้เจ็บนี้หมดไป เป็นความเชื่อเนื่องจากไม่รู้ข้อเท็จจริง

ความเชื่อที่มีสาเหตุจากความกลัว และความไม่รู้นี้ เมื่อวิทยาการต่างๆ เจริญขึ้น ก็สามารถ อธิบายเหตุผล สืบหาข้อเท็จจริงได้ ความเชื่อบางอย่างจึงอาจเสื่อมคลาย หรือค่อยๆ หมดไป เล็กร้างไปในที่สุด เช่น การแห่นางแมวขอฝน เป็นต้น

2. ความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์ที่มีความฉลาด มีประสบการณ์มากกว่ามีเจตนาที่จะให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มชน หรือสังคมนั้นเชื่อฟังปฏิบัติตาม จึงตั้งความเชื่อขึ้นโดยแฝงเหตุผลต่างๆ ไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายต่างๆ กันไป เช่น

2.1 เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น ห้ามจี้รดจอมปลวกอ้วยวะเพศจะบวม

2.2 เพื่อความเป็นอยู่มีมารยาท มีความรอบคอบและปราณีต เช่น ไม่ให้กินข้าวในหม้อ ห้ามเย็บผ้าในตัว ห้ามร้องเพลงในครัว

2.3 เพื่อสุขภาพอนามัย การป้องกันรักษาโรค และการรักษาความปลอดภัย เช่น ไม่ให้นอนตอนเย็นตะวันจะทับตา ห้ามนอนใต้ชื่อเชื่อว่าผีจะอำ

2.4 เพื่อผลทางด้านจิตใจ เช่น เกิดกำลังใจ เกิดความหวัง เกิดความอุตสาหะหรือเพื่อความมุ่งมั่นที่จะทำความดี เช่น ให้ตักบาตรร่วมขันจะได้พบกับอีกชาติหน้า ก่อนออกจากบ้าน ให้สวดมนต์ การเดินทางจะปลอดภัย

2.5 อื่นๆ เช่น ต้องการให้เป็นผู้มีความเมตตา มีความหักห้ามใจอื่นๆ นอกจากที่ กล่าวมาแล้ว เช่น ไม่ให้ร้องให้น้ำตารดศพ จะทำให้วิญญาณของผู้ตายไม่เป็นสุข

นอกจากนี้ สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ (2542, หน้า 223, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 15) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อของ สังคมไทยว่า ความเชื่อเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เมื่อคนอยู่กับธรรมชาติก็มี

สรุปได้ว่าสาเหตุที่มนุษย์สร้าง ความเชื่อ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความเชื่อเป็น สิ่งที่คนในสังคมถ่ายทอดสืบต่อกันมา มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต จึงเป็นป่อเกิดของพิธีกรรม นอกจากนี้ยังเชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ไม่ทราบว่ามีใคร และ ความเชื่อที่เกิดขึ้นนี้ก็แฝงเหตุผลต่างๆ อย่างมีจุดมุ่งหมาย เช่น เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เพื่อผลทางด้านจิตใจ เป็นต้น

4.3 ประเภทของความเชื่อ

วิญญู จิตต์ธรรม (2516, หน้า 96, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 16) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เช่น ผีปอบ ผีกระสือ
2. ความเชื่อที่จะเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ และการสังเกตธรรมชาติ ปีใดมีดาวหาง ให้เห็นปีนั้นจะข้าวยากมากแฉง
3. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เช่น ผักนึ่ง ช่วยบำรุงสายตา
4. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เช่น การบูชาของศักดิ์สิทธิ์ จะช่วยให้ปลอดภัย การสักยันต์ การลงนะหน้าทอง

5. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เป็นเรื่องของการสังเกต และการจดสถิติของมนุษย์ เช่น กามาเกาะขอบหน้าต่าง ร้องบอกข่าวร้าย อาจจะมีญาติใกล้ชิดเสียชีวิต ตุ๊กแกร้องก่อนออกจากบ้าน ไม่ดี หมาดำวิ่งตัดหน้าจะมีคนตาย

6. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमितผืน เช่น ผืนว่างกัด จะได้พบคู่ ผืนว่าได้แหวนจะได้ คู่ หรือมีบุตร

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (2542, หน้า 171, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 17) กล่าวว่า ความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. ความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล คือ ยังไม่ทราบเจตนา
2. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดีอยู่ร่วมกับสังคม

อย่างถูกต้องและเกิดสุขกับตนเอง

วีระวัชร ปิ่นเทียน (2542, หน้า 74-82, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 17-21) กล่าวว่า ความเชื่อต่างๆ มีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่น

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ความฝันเป็นสิ่งที่คนไทยเชื่อถือกันมานานแล้ว ปัจจุบันก็ยังมีคนเชื่อกันจะเห็นได้ว่ายังมีการทำนายฝันทางหนังสือพิมพ์และทางวิทยุอยู่ สาเหตุของการฝันตามความเชื่อแต่โบราณเชื่อว่าเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ

- 1.1 นุรพนิมิตร เป็นลางที่บอกเหตุล่วงหน้า
- 1.2 จิตนิวรรณ์ (อนมุตบุพพะ) เกิดจากได้ทราบหรือมีเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่งมาก่อน แล้วเก็บเอามาฝันด้วยใจเป็นห่วง
- 1.3 เทพสังหรณ์ (เทวดาปลสังหรณ์) เกิดจากเทวดามาทำให้ฝันไป
- 1.4 ธาตุโหม เกิดจากความกำเริบแห่งธาตุ 4 ภายในร่างกาย เช่น รับประทานอาหารผิดแปลก อาหารไม่ย่อย

2. ความเชื่อเรื่องโชคลาง ลางสังหรณ์ สิ่งที่เป็นเครื่องหมายบอกกลางต่างๆ เช่น

- 2.1 สัตว์ต่างๆ บอก เช่น แมงมุมตีกิ่ง จิ้งจกทัก นกแสกร้อง

2.2 อวัยวะต่างๆ ได้รับอันตรายหรือมีอันเป็นไป เช่น ผู้อื่นเห็นว่าหัวขาด แขนขาด

2.3 เกิดวิปริตต่างๆ ขึ้นในร่างกายของผู้นั้น เช่น คิ้วเขม่น ตัวสั่น

2.4 มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ลมพัดฉัตรหัก ดาวหางขึ้น

3. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การถือฤกษ์ถือยามเป็นการทำไปเพื่อความเป็นสวัสดิมงคล คนโบราณมีความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามมาก เวลาจะไปไหนๆ เขาจะต้องตรวจตราหลายอย่าง เช่น

3.1 การดูลมจันทรถลา สุรยกลา เป็นวิธีการตรวจดูจากลมปรมาณหรือลมหายใจเข้าออกทางจมูกทั้งสองข้าง ช้างขวาเรียกว่า (ลม) สุรยกลา ช้างซ้ายเรียก (ลม) จันทรถลา ก่อนออกเดินทางจะมีการพิสูจน์ลมปรมาณเสียก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าการทำงานหรือสิ่งที่มุ่งหวังจะไปทำนั้น จะสัมฤทธิ์ผลแค่ไหน ถ้าหายใจคล่องทั้งสองข้างก็หมายความว่าไปสะดวก ปราศจากอุปสรรค ถ้าลมหายใจขัดข้องจะเกิดอุปสรรคไม่ควรเดินทางและมีวิธีแก้เคล็ดคือ ถ้าหากหายใจคล่องทางขวา ให้ยกเท้าข้างขวาไปก่อน ถ้าหากลมหายใจคล่องข้างซ้ายให้ยกเท้าข้างซ้ายไปก่อน

3.2 การจับยามสามตา ยามสามตาเป็นตำราทำนายโดยถือเลข 3 ตัว คือ 1-2-3 ดังในรูปประกอบวิธีจับยาม จะนับตามข้างขึ้นข้างแรมเวียนไปคนละทาง และพยากรณ์ตามเศษ

3.3 การดูยามอุบาคอง ยามอุบาคองเป็นยามแบบพม่า เป็นตารางมีกากบาท ศูนย์เลขหนึ่ง สอง สาม สี่ ประจำช่วงเวลา เช้า สาย เที่ยง บ่าย เย็น ของแต่ละวัน และมีการทำนายว่าวันใดจะทำการสิ่งใดหรือออกเดินทางในช่วงเวลาใดจึงจะดี

3.4 การดูยามปัญญาะ ยามปัญญาะ มีห้ายาม คือ มหะสุรา ยามกลา ยามสี่ พรหม วิสัยนุ ยามทั้ง 5 นี้มีคำทำนายร้ายดีต่างกันออกไป

4. ความเชื่อเกี่ยวกับวันดีวันร้าย คนไทยเชื่อว่าวันที่ควรทำการมงคลนั้นจะต้องศึกษาให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับวันที่ถือว่าไม่ดี ทั้งนี้เพื่อจะได้กำหนดว่า ควรจะทำการใดในวันไหน เป็นการจัดระเบียบอย่างหนึ่งด้วย

วันดี คือ วันที่นิยมทำการมงคลต่างๆ คือ วันอมฤตโชค วันสิทธิโชค วันมหาสิทธิโชค และวันเสาร์ 5 วันเหล่านี้ถือว่าเหมาะแก่การมงคล แต่ละวันจะกำหนดลงไว้ว่าวันใดบ้างที่เป็นวันเหล่านั้นในแต่ละเดือน สาเหตุหรือที่มาก็เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ เพราะคนกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นจึงหาสิ่งช่วยความมั่นใจ

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการเซ่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์ การเซ่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์เป็นคติประเภทผสม เพราะนอกจากจะต้องมีการบนบานศาลกล่าวแล้วยังมี พิธีบวงสรวงประกอบด้วย การเซ่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์ถือว่าเป็นการแก้เคราะห์ร้าย

สาเหตุการสะเดาะเคราะห์และเซ่นสรวงบูชา เพราะเกิดจากความกลัวว่าจะได้รับอันตราย จึงหาทางขจัดปัดเป่า ขอความคุ้มครองป้องกันให้พ้นจากความชั่วร้ายต่างๆ เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคล

6. ความเชื่อเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ และการไล่ผี ความเชื่อเรื่องผีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ของคนไทยมาก การที่มีพิธีไล่ผีก็เพราะเชื่อว่า เคราะห์ร้ายต่างๆ และเสนียดจัญไรมาแต่เหตุภายนอก คือ ผีเป็นผู้บันดาลให้เป็นไป จึงได้มีพิธีกรรมเพื่อปัดเป่าให้ความร้ายกาจหรือเคราะห์นั้นออกไปให้พ้น เป็นคติชนประเภทผสม ความเชื่อเรื่องผีสังเวทควมมีหลายลักษณะ คือ

6.1 การเคารพนับถือวิญญาณธรรมชาติ มาจากความเชื่อว่า วิญญาณย่อมสถิตอยู่ตามป่าเขา ลำเนาไพร ผู้รับสักการะนี้ได้แก่พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา รุกขเทวดา อากาศเทวดา

6.2 การเคารพนับถือวิญญาณบรรพชน มีความเชื่อว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณ ยังหาร่างไปเกิดไม่ได้ ก็ยังคงวนเวียนอยู่กับสถานที่เดิม เรียกกันตามสามัญว่า ผีปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งแบ่งเป็น

6.2.1 ผีเรือน ได้แก่ ผีปู่ ย่า ตา ยาย

6.2.2 ผีตำบล คือ วิญญาณของผีประจำตำบลหรือหมู่บ้าน เช่น เจ้าพ่อเขาคอก เจ้าแม่สามมุข เป็นต้น

6.2.3 ผีเมือง คือ วิญญาณประจำเมือง เช่น เจ้าพ่อหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง เป็นต้น

6.3 การเคารพนับถือวิญญาณวีรชน สืบเนื่องมาจากความนิยมในวีรกรรมของบุคคลผู้ซึ่งครั้งหนึ่งได้มีชีวิตอย่างงดงามสร้างวีรกรรมไว้ เช่น ศาลเทพารักษ์ กรมหลวงชุมพร ศาลพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น

6.4 การเคารพนับถือผีร้าย มีเหตุมาจากความกลัวอันเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ มนุษย์ถือว่า สรรพความวิบัติทุกข์โศกโรคภัยทั้งหลายย่อมมาจากผีร้ายทั้งสิ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีนี้มีสาเหตุที่สำคัญๆ คือ เกิดจากความกลัวและหาที่พึ่ง หาที่เคารพ เพื่อช่วยให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและเพื่อขอรับรองให้เทวดาผีสงบบันดาลสิ่งที่ดีที่ตนประสงค์ให้หรือ ทำให้เป็นที่พอใจของเทวดาผีร้าย ผีสงบบ้างๆ แล้วละเว้นความชั่วร้ายขจัดสิ่งไม่ดีที่จะมาสู่ตนจึงเกิด การเซ่นสรวงบูชาดังที่กล่าวมาแล้ว

7. ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม ได้แก่

7.1 คาถาอาคมที่ใช้ป้องกันตัว ได้แก่ อาคมที่ปลุกเสกเพื่ออยู่ยงคงกะพันชาติตรี เช่น อาคมหัวใจหนูมานคลูกฝุ่น

7.2 อาคมทำร้ายผู้อื่น เช่น การบิดไล่, บังพัน

7.3 สะเดาะ เป็นอาคมประเภทที่ทำให้เครื่องติดขัด เคลื่อนหลุดจากที่ เช่น สะเดาะ
กุญแจ ไซ้ตรวน ลูกदान

7.4 แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น ล่องหน ดำดิน เดินน้ำ ลุยไฟ หายตัว ย่นทาง

7.5 ประสาน ได้แก่ อาคมที่ใช้รักษาบาดแผลให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกัน หรือทำให้
กระดูกที่หักติดกัน

7.6 แก้วโรคต่างๆ รักษาโรคต่างๆ เช่น ยาเคี้ยวฟันคนตายให้ฟื้น เสกน้ำฟันแข็งคนที่
เป็นตาแดง

7.7 กันและแก้ภูติผี มีคาถาอาคมภาวนากันและแก้ผีหลอกหรือไล่ผีที่เข้าสิงอยู่ในคน
เช่น เสกไฟไปสีกตามตัวคนถูกผีสิง หรือเสกหว่ายเจียมน

7.8 คาถาให้คนรัก เช่น คาถาอาคมหาเจ้านาย หรือทำให้ผู้หญิงหรือผู้ชายรัก
สาเหตุความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้เพราะมีที่มาจากความกลัวจึงหาทางป้องกันและหาวิธี ทำลาย ทำ
ร้ายศัตรู หาทางปลอดภัยแก่ตัวและคนที่ตนรัก

8. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เครื่องรางของขลังมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

8.1 เครื่องรางของขลังที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ว่านยา คด เหล็กไหล กำจัด
กำจาย เขาสัตว์ต่างๆ

8.2 เครื่องรางของขลังที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น ยันต์ ตะกรุด
ว่านยา ถือว่าเป็นของขลังอย่างหนึ่งมีคุณสมบัติต่างกันตามชนิดของว่านเช่น ว่านสบู่เลือด มีคุณ
ทางทำให้หนังเหนียวให้ทาหรือกิน ว่านนางกวัก มีคุณทางเมตตามหานิยม ว่านเศรษฐี มีสรรพคุณ
ทางโชคลาภ ความร่ำรวย

ยันต์ เป็นเครื่องรางรูปภาพ นำคาถา อาคมต่างๆ มารวมสรุปเป็นหัวใจคาถาอาณูภาพ
แตกต่างกันไปตามคาถาที่นำมาลงไว้ เช่น ใช้เพื่อป้องกันตัว แคล้วคลาด เมตตามหานิยม

ตะกรุด เป็นเครื่องรางที่สืบเนื่องมาจากยันต์ ต้องการให้มีอาณูภาพทางใดก็เขียนยันต์ลง
ไปในแผ่นโลหะหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจม้วนให้กลมหรือพับเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบนๆ ซึ่งเรียกว่า พิสมร
ก็ได้

สาธิกา เป็นตะกรุดขนาดเล็ก เป็นโลหะที่บางมาก เสกลงไปในดินหรือที่เปลือกตา แล้วจะ
ทำให้พูดเพราะ คนเชื่อ เป็นที่รักแก่ผู้พบเห็น

แหวนพิรอด ทำมาจากฝ้ายยันต์ แล้วนำมาฆดเป็นรูปแหวนลงรักปิดทอง ใช้ทางอยู่ยง คง
กะพัน

สาเหตุที่มีเครื่องรางของขลังเหล่านี้ก็เพื่อต้องการให้รอดพ้นจากภัยอันตรายและศัตรูกันทำ ให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตัวเอง เป็นต้น

สรุปได้ว่าความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว ความเชื่อที่เกิดจาก ปราภฏการณ์ธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ซึ่งความเชื่อแต่ละ ประเภทอาจเป็น ความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล หรือความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่เพื่ออบรมสั่งสอนให้ คนประพฤติดี อยู่ร่วมกับสังคมอย่างถูกต้องและเกิดความสุขกับตนเอง ซึ่งความเชื่อที่ผู้วิจัยศึกษา คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง นั่นคือข้าวตอกพระร่วงตามความเชื่อของชาวบ้านใน ชุมชนข้าวตอกพระร่วง

5. การมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ชูชาติ พวงสมจิตต์ (2540, หน้า 13, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ที่มี ผลกระทบถึงตัวประชาชน

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2543, หน้า 5, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การพัฒนาทั้งใน การแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนด นโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน

Erwin (อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไข ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล แก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้ วิทยาการที่เหมาะสมและและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการ ดำเนินการพัฒนา ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ เพื่อให้จุดมุ่งหมายที่มีร่วมกันประสบความสำเร็จ

5.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ชินรัตน์ สมสืบ (2545, หน้า 25 - 27, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 25) ได้ กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ และเป็นเอกสิทธิ ในฐานะสิทธิ จะต้องได้รับการเคารพและให้ เกียรติ ในฐานะเอกสิทธิจะต้องไม่ถูกบังคับ และครอบงำ ทั้งสองประการนี้ต้องเกิดจากบรรยากาศที่ เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ไม่มีใครจะเป็นหุ่นเชิด ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.7056A36

2. การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผลรวมของข้อผูกมัดจากคนแต่ละคนบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าโครงการเป็นของพวกเขา เพื่อพวกเขา และโดยพวกเขา ที่แสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรมร่วมเป็นการแสดงพฤติกรรมของผลประโยชน์ร่วม ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ ถูกสอน และถูกแนะนำ แต่ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของคนอื่น

3. การมีส่วนร่วม คือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบทประการที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมจะถูกดำเนินการใน 2 บริบท คือ นักบริหารการพัฒนาจะต้องรู้ในสิ่งที่ประชาชนมุ่งหวัง และต้องให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ประการที่สอง โครงการพัฒนาต้องให้ประชาชนรับรู้ ประชาชนต้องเข้าใจในโครงการ รู้ถึงทรัพยากรที่จำเป็นและประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นฐานในการพัฒนาชนบทยิ่งมากและเข้มข้นเท่าใด แสดงว่าผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกแก่ประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

4. การมีส่วนร่วมจำเป็นสำหรับความสำเร็จของการพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมจริงไม่ใช่เพียงหยาบๆ หรืออย่างตื้นๆ เป็นเรื่องของการอาสาสมัครเป็นผลของทางเลือกที่ประชาชนจะทำการต่างๆ เพื่อตัวพวกเขาเอง

5.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

รุ่งชัชดา เวหะชาติ (2550, หน้า 195 - 197, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 12) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นอาศัยหลักการที่ว่า กิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น เป็นกระบวนการซึ่งมีขั้นตอนมากมายและมีการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละขั้นตอนนั้นมีความสำคัญแตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรมแต่ละขั้นตอนนั้น การจำแนกการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ โคเฮน และ อีพฮอฟฟ์ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ นโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การตัดสินใจจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น ช่วงดำเนินการวางแผน และช่วงปฏิบัติปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นองค์ประกอบต่างๆ ของการดำเนินงานการบริหารงานและประสานงาน

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทั้งที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ที่สำคัญในเชิงปริมาณและคุณภาพในลักษณะผลประโยชน์ในทางบวก และผลกระทบในทางลบและการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม

อุทัย นกเผือก (2553, หน้า 22, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 14) ได้สรุป
ลักษณะการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งเป็นการ
แก้ปัญหาและความต้องการ และการตัดสินใจในการร่วมวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยอาจเข้าร่วมสนับสนุนด้านทรัพยากรหรือการเข้า
ร่วมในการบริหาร และการร่วมมือ รวมถึงการเข้าร่วมในการลงแรงและร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคม
หรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างควบคู่กันไป
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยอาจเข้าร่วมในการติดตาม ประเมินผลและนำไป
ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมี
ส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการ
ประเมินผล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยอาจเข้าร่วมสนับสนุน
ด้านทรัพยากรหรือการเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือ รวมถึงการเข้าร่วมในการลงแรงและ
ร่วมใจ ในด้านการพัฒนาและสืบทอดเรื่องข้าวดอกพระร่วง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิจิต เรืองเดช (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความเชื่อและการนับถือผี ในกลุ่มชาติ
พันธุ์ไทยเขมรที่บ้านสวายจิก ตำบลสวาย จิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์
เพื่อการศึกษาคติความเชื่อองค์ประกอบของพิธีกรรมในการนับถือผีเนี่ยะตา โคนตา และเปรียะภูมิ
แสร ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตให้คุณพูกพันกับท้องถิ่น สร้างความสามัคคีและส่วนในพิธีกรรม
เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ในสังคมการเกษตรในระบบเศรษฐกิจครอบครัว ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ
ผลการศึกษาสรุปว่า ความเชื่อและการนับถือผีในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรที่บ้านสวายจิก ได้รับ
อิทธิพลตามคติความเชื่อแบบผี พราหมณ์ และพุทธ มีความเชื่อและนับถือผีอย่างเคร่งครัด คือ ผี
เนี่ยะตา ผีโคนตา และเปรียะภูมิแสร โดยองค์ประกอบในพิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมาย
ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อุปกรณ์เครื่องบูชา เครื่องเล่นสรวง และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่เชื่อถือ
ปฏิบัติตามบรรพบุรุษมาช้านานมากกว่า 100 ปี ผลการวิจัย พบว่า ประการแรก ความเชื่อและการ
นับถือผีเนี่ยะตา ที่บ้านสวายจิก มีผีเนี่ยะตาหรือผีปู่เจ้าตาหรือผีปู่ตา เป็นผีบรรพบุรุษประจำ
หมู่บ้านมีจำนวน 7 ผีปู่ตา โดยจะจัดพิธีกรรมแซนเนี่ยะตาทั้ง 7 แห่ง ตั้งแต่ วันที่ 13 เมษายน และ

จะต้องสิ้นสุดภายในเดือน 6 เท่านั้น ฆีปูตาทั้ง 7 แห่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือ เชื่อว่าฆีปูตาจะคอยคุ้มครองให้หมู่บ้านให้มีความสงบสุขปราศจากภัยจากอันตรายทั้งปวง ประการที่สอง ความเชื่อและการนับถือผีโดนตา เป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อผีบรรพบุรุษประจำสายเลือด สายตระกูล โดยเชื่อวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงวนเวียนเพื่อรอคอยดูแล ปกป้องรักษาคุ้มครองลูก ๆ หลาน ๆ ผู้ที่ปฏิบัติดีจะมีความเจริญรุ่งเรือง และผู้ที่ประพฤติปฏิบัติไม่ดี จะถูกลงโทษให้ได้รับความเดือดร้อน ทุก ๆ ปี ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ทุกครอบครัวจะไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่วัดโพธิ์ทอง ตำบลสวายจิก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประการที่สาม ความเชื่อและการนับถือเปรี๊ยะภูมิแสรเป็นการแสดงความนับถือพระภูมินาหรือผีนาเพื่อบอกกล่าวและขอให้ช่วยคุ้มครองการทำงานให้มีความสมบูรณ์ข้าวเจริญงอกงามและได้ผลผลิตมาก ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อและการนับถือผีที่บ้านสวายจิก สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่สร้างความสามัคคี ทำให้คนผูกพันกับท้องถิ่น และมีส่วนในพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์เป็นภูมิปัญญาและศักยภาพของชุมชน ที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมให้ได้รับความสงบสุข

สมพร รัตนบุรี (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านคติความเชื่อ และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิและศึกษาคติความเชื่อ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกใน และชุมชนสามัคคีธรรมแขวงตลาดพลู การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ชุมชนวัดบางสะแกใน จำนวน 7 คน ชุมชนสามัคคีธรรม จำนวน 20 คน ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 2 ท่าน โดยมีแนวคำถามในประเด็นคติความเชื่อ และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ของประชาชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน รวมถึงได้ใช้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด มาประกอบก่อนที่จะสรุปผลการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมินั้น มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม ใน 4 ด้าน คือ 1. ด้านสังคม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิว่า ความเชื่อ นั้นเป็นความเชื่อที่เป็นนามธรรม เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งความเชื่อก็เปรียบเหมือนกลอุบายให้มีการเชื่อมโยงระหว่างกัน

ระหว่างคนในครอบครัว บ้านสูบ้าน บ้านสู่ชุมชน และชุมชนสู่อีกชุมชนหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม ผลทางสังคมอีกด้านหนึ่งคือ สังคมจะมีคนที่พร้อมไปด้วยศีลธรรมจรรยา ซึ่งจะก่อให้เกิดการเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรเคารพ และพฤติกรรมที่ไม่ก้าวร้าวซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม อันเป็นผลโดยอ้อมที่การตั้งศาลพระภูมิส่งผ่านทางคติความเชื่อมาแก่ผู้ตั้งศาลไว้ในบ้านและครอบครัว ประโยชน์ที่ได้จึงตกแก่สังคมด้วย

2. ด้านการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมิเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่คนส่วนมากมองว่าเป็นสิ่งไม่ดี เป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผล แต่จริง ๆ แล้ว การตั้งศาลพระภูมิ เป็นสิ่งที่สามารถศึกษาให้เข้าใจได้ มีเป้าหมายในการตั้งที่แน่นอน ทั้งยังเป็นวิธีนำไปสู่การส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีไทย และจรรยาบรรณที่ดี ที่แฝงอยู่ในคติความเชื่อ ระเบียบพิธีและพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย ฉะนั้น ศาลพระภูมิจึงเป็นสิ่งที่ควรจะมีการจัดระเบียบให้คนทั่วไปสามารถศึกษาและค้นคว้าได้ เพราะไม่ได้เป็นศาสตร์ลึกลับ ซับซ้อนแต่อย่างใด ทั้งยังถือเป็นการดำรงเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในการสร้างเรือนไทย เป็นกลวิธีในการสร้างเสริม ศีลธรรมจรรยา และสั่งสอนอบรมในทางอ้อม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ แต่ผ่านการซึมซับทุก ๆ วัน ก็ส่งผลนำไปสู่จิตใจที่ดีงามรู้จักแยกแยะดีชั่ว รู้จักเคารพบูชาสิ่งที่ควรบูชา ไม่เชื่อแบบ งมงาย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงพร้อมที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป

3. ด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านยังมองว่าการตั้งศาลพระภูมินั้น หากมองโดยภาพรวมแล้ว ไม่ใช่เพียงแค่ความเชื่อทางด้านจิตใจอย่างเดียวเท่านั้น ยังส่งผลต่อคนและสังคมในหลายๆ ด้านรวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วยไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ตั้งแต่ผู้ตั้งศาลพระภูมิถึงชุมชนที่แวดล้อมอยู่ และทำให้เกิดมีการใช้จ่ายหมุนเวียนตามอุปสงค์ อุปทานของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในสวนนี้ เริ่มตั้งแต่ผู้ทำศาลพระภูมิเป็นอาชีพ จะได้รับการสนับสนุนงานฝีมือด้านนี้จากผู้ที่มีความต้องการจะตั้งศาลพระภูมิ ทำให้เกิดเป็นโซ่กันห่วงหนึ่งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายทั้งยังเป็นการส่งเสริม ให้มีการสร้างสถาปัตยกรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสังคมไทย และเป็นอาชีพที่ใช้ฝีมือในการหาเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่ง ห่วงโซ่ถัดมาคือ ระหว่างผู้ตั้งศาลพระภูมิกับผู้ประกอบการพิธีตั้งศาลพระภูมิ ห่วงโซ่นี้ก่อให้เกิดการจ้างงานที่ไม่ใช่การใช้แรงงานทั่วไป แต่เป็นการจ้างเอาภูมิปัญญาทางด้านคติความเชื่อที่มีอยู่ภายในสังคมไทย และเป็นการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาด้านนี้ได้รับการสืบทอดให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป นอกจากนี้แล้ว ห่วงโซ่นี้ยังส่งผลไปถึงการให้ความเคารพนับถือต่อบทบาทของศาสนาพุทธ ซึ่งมีหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยด้วย แม้แรกเริ่มเดิมทีการตั้งศาลพระภูมิจะไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย แต่ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับกับการมีพิธีสงฆ์ ในงานด้านต่างๆ มากขึ้น รวมถึงการตั้งศาลพระภูมินี้ด้วยจึงเป็นห่วงโซ่ที่เชื่อมระหว่างบ้านกับวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย ห่วงโซ่

ต่อไปเกิดขึ้น ระหว่างผู้ตั้งศาลพระภูมิกับพ่อค้าแม่ค้า ที่ขายสินค้าเกี่ยวกับเครื่องสำอางตั้งแต่ดอกไม้ธูปเทียนจนถึงอาหารคาวหวาน ได้มีการแลกเปลี่ยนกันในระบบเงินตราโดยตรง เป็นผลให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการบริการทางด้านนี้ เป็นการระบายสินค้าได้อีกทางหนึ่งของบรรดาพ่อค้าแม่ค้า ห่วงโซ่สุดท้ายก็คือ ระหว่างพ่อค้าแม่ค้ากับเกษตรกรที่ผลิตสินค้าประเภทนี้ป้อนสู่ตลาด เป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจแบบรากหญ้ามีพลวัตที่สามารถอยู่ได้ด้วยทุนรอนของเกษตรกรเอง ไม่ต้องหันไปทำอย่างอื่นอีก ห่วงโซ่เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการตั้งศาลพระภูมิ เป็นห่วงโซ่ที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์โดยมีผู้ที่ต้องการตั้งศาลพระภูมิเป็นตัวกลางคอยเชื่อมห่วงโซ่เหล่านี้ จึงเป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนของการตั้งศาลพระภูมิ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า การตั้งศาลพระภูมียังมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งศาลจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าบ้านเป็นอย่างดี ทำให้บริเวณนั้นเป็นที่น่าพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งสะอาด เรียบร้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากการตั้งศาลจะต้องเลือกสถานที่เหมาะสมที่สุดในบริเวณบ้านเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ที่ตั้งศาลพระภูมิต้องอยู่ไกลจากครัวห้องสุขา ราวตากผ้า กองหรือที่เลี้ยงสัตว์และที่ทิ้งขยะมูลฝอยต่างๆ เพื่อให้เหมาะแก่การเป็นที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราต้องเคารพบูชา ชัยภูมิเช่นนี้จึงเป็นที่เหมาะแก่การดึงดูดให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกน่าเคารพยำเกรงต่อศาลพระภูมิไม่กล้าทำอะไรที่ไม่ดีในบริเวณนั้น เป็นการจำกัดบริเวณไว้สำหรับการทำบุญกุศลทั้งยังใช้เป็นที่พักผ่อนคลายอารมณ์ตรึงเครียดของคนในบ้านได้เป็นอย่างดี บางบ้านก็อาจจะมีการจัดสวนหย่อมไว้รอบๆหรือใกล้บริเวณของศาลพระภูมิ ยิ่งทำให้บรรยากาศบริเวณนั้นร่มรื่นน่าอยู่ ระบบนิเวศน์ก็สมดุลยิ่งขึ้น เป็นการถ่ายทอดความร่มรื่นจากบ้านให้เกิดความร่มเย็น ผู้อยู่อาศัยก็มีสุขภาพจิตที่ดี

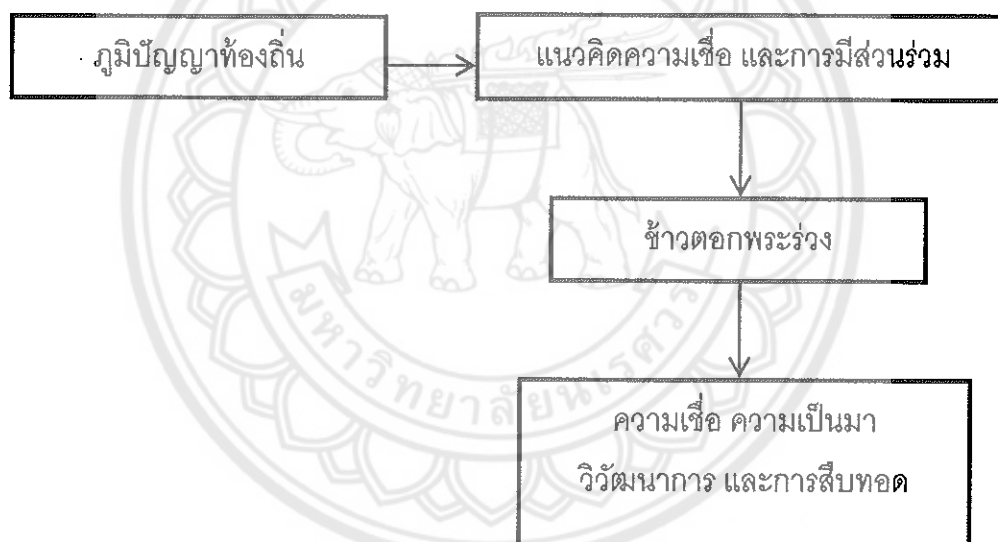
พระครูโพธิ์รัตนกุล (2551, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจวน 3) ศึกษาถึงอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจวน และ 4) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูตผี ปีศาจ เทวดา ที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพชน บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เทวดาภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้คนได้รับอันตรายเจ็บป่วยจนถึงชีวิตได้ หรือ

สามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากวิถีชีวิต และสามารถที่จะบันดาลให้คนประสบกับความสุขได้ ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นความเชื่อที่ได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน และพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้กลายเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการจัดทำพิธีกรรมสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจวน มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อในเวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา อิทธิฤทธิ์เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์กับความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพุทธ 2) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์แต่มีองค์ประกอบบางประการที่แตกต่างกัน กล่าวคือพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้านจะให้บทสวดในพุทธศาสนาเป็นหลัก และยังสามารถที่จะประกอบพิธีเองได้โดยไม่ต้องมีผู้นำพิธี และ 3) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบหลวง ที่เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ใหญ่นิยมทำกันเป็นกลุ่มหรือทั้งหมู่บ้านในโอกาสสำคัญ อย่างไรก็ตามพิธีกรรมนี้สามารถทำเป็นปัจเจกบุคคลได้เช่นกัน การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีองค์ประกอบของพิธีกรรม ดังนี้ 1. บุคคล ได้แก่ ผู้ทำพิธี ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และผู้เข้าร่วมพิธี 2. อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการสืบทอดของแต่ละบุคคลหรือธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ 3. โอกาสในการทำพิธีชาวบ้านจวนจะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เมื่อครบรอบอายุเพื่อความป็นสิริมงคล เมื่อเกิดกลางไม่ดีขึ้นแก่ตนเองหรือคนในครอบครัว การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สามารถทำได้ตลอดปีทุกฤดูกาล แต่วันที่ถือว่่าเป็นวันที่เหมาะในการทำพิธีกรรม ได้แก่ วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ 4. สถานที่ การพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ นิยมใช้บ้านพักอาศัยของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์เอง ยกเว้นมีเหตุจำเป็นผู้ทำพิธีกรรมสามารถใช้สถานที่อื่นได้ 5. พิธีกรรม คือขั้นตอนการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ทำพิธีหรือหมอสวดอย่างเคร่งครัด หลังจากหมอสวดคาถาแล้งจึงใช้ด้ายผูกข้อมือให้ จากนั้นให้นำกระทงไปทิ้งนอกหมู่บ้านบริเวณที่เป็นทางแยก โดยห้ามหันกลับไปมองเพราะจะทำให้การสะเดาะเคราะห์ไม่ประสบผลสำเร็จ พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีอิทธิพลและมีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจวนเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับความเจ็บป่วยและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตแล้ว ยังทำให้ได้สำนึกอยู่ในความไม่ประมาท การสะเดาะเคราะห์ถือว่่าได้ผลในทางการรักษาทางด้านสภาวะจิตใจ เช่น การป่วยเรื้อรังที่ต้องใช้เวลารักษา

ค่อนข้างยาวนาน ทำให้จิตใจเข้มแข็ง มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ สามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายสู่สภาพปกติได้เร็วยิ่งขึ้น ส่วนผลการรักษาโดยตรงแม้ไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจนแต่ชาวบ้านก็ยังใช้เป็นที่ยึดทางใจมาโดยตลอด กล่าวได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าต่อคนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้เข้าศึกษาและสำรวจสภาพพื้นที่ของชุมชน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดังนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ข้าวตอกพระร่วง ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการสืบทอด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษา ความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย และเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบล เมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 การเลือกกรณีศึกษา
- 3.2 การรวบรวมข้อมูลและวางแผนดำเนินการ
- 3.3 ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การเลือกกรณีศึกษา

3.1.1 การเลือกพื้นที่

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัย คือ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นการศึกษาแบบการสังเกตรายกรณี โดยมีลักษณะ ดังนี้ พื้นที่ชุมชนดังกล่าวเป็นหมู่บ้านที่พบข้าวตอกพระร่วงที่เดียวในจังหวัดสุโขทัยและมีการทำผลิตภัณฑ์ข้าวตอกพระร่วงที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสุโขทัย

3.1.2 การเลือกกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยเลือกกรณีตามแบบทั่วไป (Typical case selection) ดังนี้

- 1) ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับข้าวตอกพระร่วง และผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำข้าวตอกพระร่วง โดยพิจารณาจากเวลาในการทำข้าวตอกพระร่วง
- 2) อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ที่มีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง

3.2 การรวบรวมข้อมูลและวางแผนดำเนินการ

3.2.1 การรวบรวมข้อมูล

จากการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบสภาพทั่วไปของตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โดยทำการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลมาจากตำรา เอกสาร งานวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับข้าวตอกพระร่วงและลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้และประชาชนที่อาศัยในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ในการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้เห็นความสำคัญในการสืบทอดให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำข้าวตอกพระร่วงไม่สูญหายไป ดังนั้นจึงควรกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของข้าวตอกพระร่วง โดยเฉพาะกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องข้าวตอกพระร่วง ซึ่งเป็นมรดกอันสำคัญของจังหวัดสุโขทัยให้คงอยู่ตลอดไป

3.2.2 การวางแผนดำเนินงานและการเตรียมการทำงานในภาคสนาม

การวางแผนดำเนินงาน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูล โดยการศึกษาเอกสารทางวิชาการต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง

นอกจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารแล้ว คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องหลายท่าน คณะผู้วิจัยจึงต้องมีการเตรียมตัวลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสร้างความพร้อมในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ต้องศึกษาเทคนิค วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา วัตถุประสงค์ของคำถาม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้เกี่ยวข้องในการศึกษาด้วยการแสดงความจริงใจ การมีสัมมาคารวะ ให้ความเคารพในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของพื้นที่ ที่ลงไปศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษามีการสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชน เพื่อให้บุคคลให้ข้อมูลในพื้นที่ไว้วางใจและเปิดเผยข้อมูลออกมา ด้วยการเข้าไปทำความรู้จักพบปะพูดคุยกับคนในชุมชน คณะผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยเปิดสถานภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร ทำวิจัยเชิงคุณภาพและสนใจในเรื่องข้าวตอกพระร่วง พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาหลังจากนั้นจึงดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไปโดยมีรายละเอียดการเข้าศึกษาภาคสนาม ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงแผนการศึกษาภาคสนาม

ประเด็นที่ศึกษา	ขอบเขตการศึกษา			วิธีการ ดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ ข้อมูล
	บุคคล	สถานที่	เวลา		
1. ประเด็นความเชื่อ ความเป็นมา และ วิวัฒนาการ	-นายเหล็ง จันทร์ฉาย ปราชญ์	-บ้าน ข้าวตอก พระร่วง	1 มิ.ย. – 31 ก.ค. 2559	- การสังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์	1. สรุปพรรณนา 2. เปรียบเทียบ เหตุการณ์
1.1 ความเป็นมา 1.2 ความเชื่อ 1.3 วิวัฒนาการ - วิธีการทำ ข้าวตอกพระร่วง	ชาวบ้าน - นางสาส์ จิรประยุทธ์	-ร้าน เมืองเก่า (สาส์) ข้าวตอก พระร่วง		- การบันทึกภาพ - การบันทึกเสียง - แผ่นพับ - จารสาร	3. วิเคราะห์เนื้อหา
2. ประเด็นการการมี ส่วนร่วมในการสืบ ทอดของคนในตำบล เมืองเก่า 2.1 การมีส่วน ร่วมในการสืบทอด ข้าวตอกพระร่วง	ชาวบ้าน ในตำบล เมืองเก่า อำเภอ เมือง จังหวัด สุโขทัย	ตำบล เมืองเก่า อำเภอ เมือง จังหวัด สุโขทัย	1 มิ.ย. – 31 ก.ค. 2559	- การสังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์ - การบันทึกภาพ - การบันทึกเสียง	1. สรุปพรรณนา 2. เปรียบเทียบ เหตุการณ์ 3. วิเคราะห์เนื้อหา

3.3 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

3.3.1 ประชากร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประชากรที่ศึกษา (Study Population) หรือแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา คือ คนที่อาศัยในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

3.3.2 กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาแบบการสังเกตรายกรณี เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ กรณีศึกษา เรื่อง ข้าวตอกพระร่วง ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการสืบทอด โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่

- 1) นายเหล็ง จันทร์ฉาย ปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) นางสาส์ จิรประยุทธ์ เจ้าของร้านเมืองเก่า (สาส์) ข้าวตอกพระร่วง

- 3) นางสาวรณมา พัดขำ ชาวบ้าน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
- 4) นายปองเลิศ เฉลิมสิริโรจน์ ชาวบ้าน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
- 5) นางสาวสุกัญญา เล็กม็อก ชาวบ้าน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับ เรื่อง เรื่อง ข้าวตอกพระร่วง ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการสืบทอด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้า ได้ใช้อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ที่หายาก มีความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้มีการสืบทอดแก่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าให้คงไว้ต่อไป ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Filed Study) มีขั้นตอน ดังนี้

3.5.1 การศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลจากตำรา เอกสาร รวมทั้งบุคคล และหน่วยงานที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลได้

3.5.2 การสังเกต (Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของชุมชน

3.5.3 การจดบันทึกข้อมูลและถ่ายภาพ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ที่ไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ทุกครั้ง หลังออกจากพื้นที่แล้ว คณะผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทันที เพื่อนำไปเป็นเอกสารหลักฐานในการเก็บและรวบรวมข้อมูล เช่น ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอดของคนในของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง

3.5.4 การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้แล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอด ซึ่งมีประเด็นในการสัมภาษณ์ มีดังนี้

4.1 ประเด็นความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการ

4.1.1 ความเชื่อ

4.1.2 ความเป็นมา

4.1.3 วิวัฒนาการ (วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง)

4.2 ประเด็นการสืบทอดและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน

4.2.1 การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง

3.6 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัยครั้งนี้ เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึก การถอดข้อมูลเสียงที่ได้บันทึกไว้ และการบันทึกภาพ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป และวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากข้อมูลที่เป็นเอกสาร มาประกอบโดยยึดหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ตามประเด็นการศึกษา ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการข้าวตอกพระร่วง
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับและการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษา ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการมีส่วนร่วมในการสืบทอดของชุมชนในการอนุรักษ์ข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย และ 2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัย ดังนี้

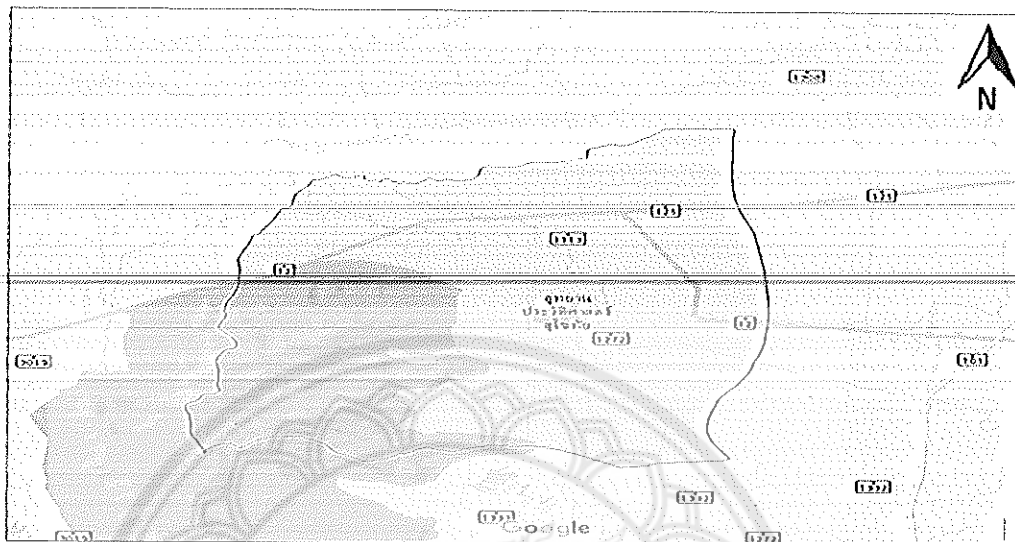
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 2 ผลศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

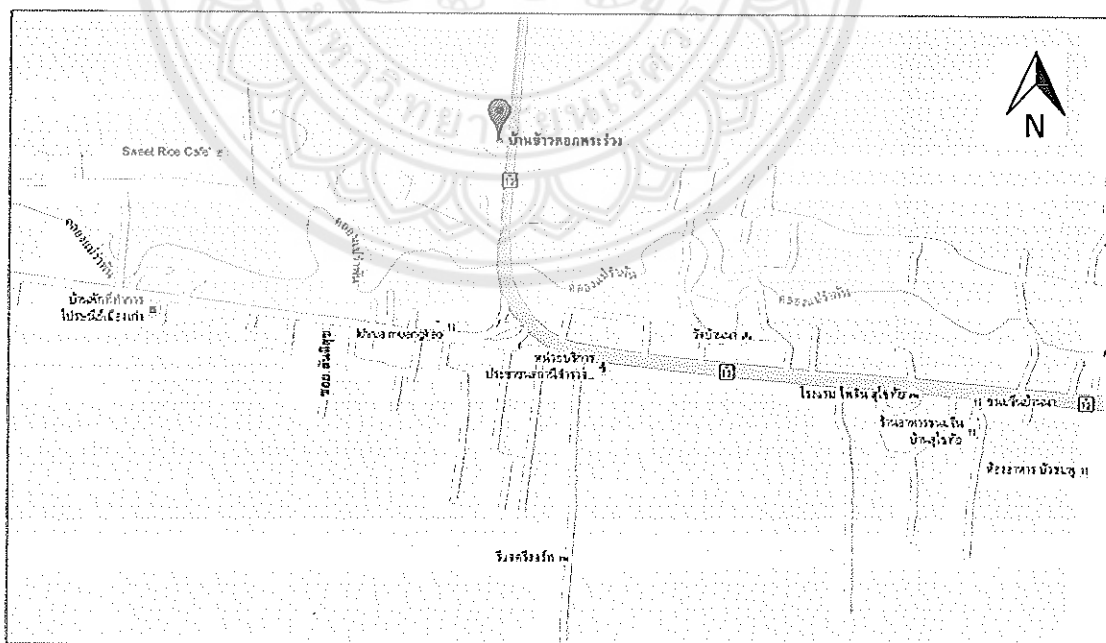
การนำเสนอผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

1.1 แผนที่เส้นทางการลงภาคสนามในเขตพื้นที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง
จังหวัดสุโขทัย

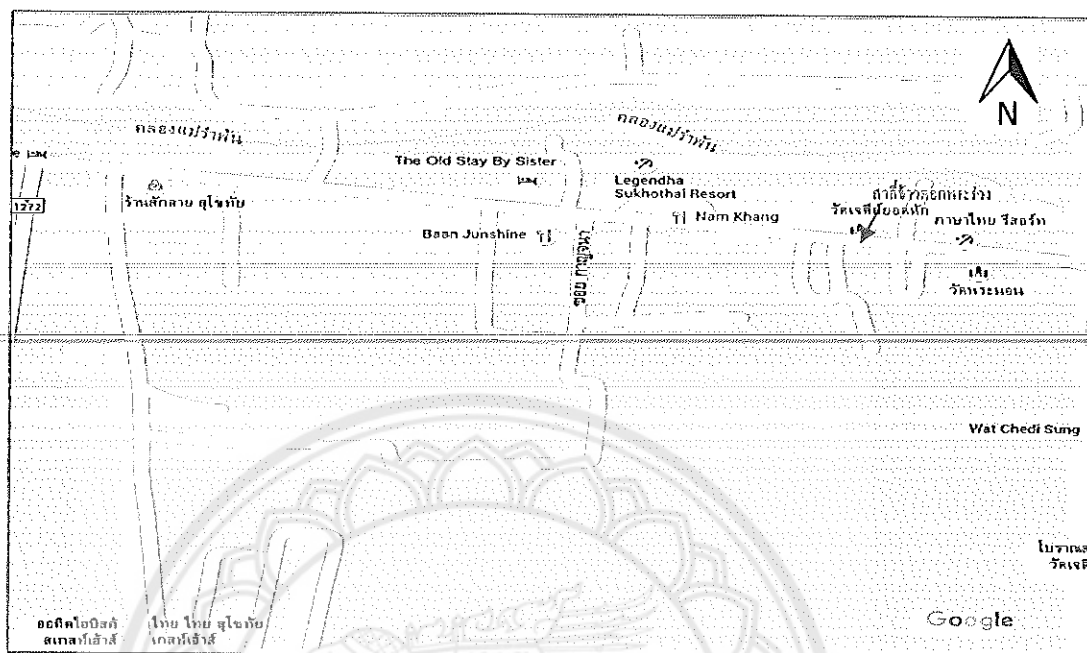
ภาพ 1 แผนที่แสดงพื้นที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/place/ตำบล+เมืองเก่า+อำเภอเมืองสุโขทัย+สุโขทัย>

ภาพ 2 แผนที่บ้านข้าวตอกพระร่วง

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/place/บ้านข้าวตอกพระร่วง>

ภาพ 3 แผนที่สาละสีข้าวตอกพระร่วง

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/@17.0168634,99.7222004,17z>

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

- 1) ลุงเหล็ง ปราชญ์ชาวบ้าน อายุ 71 ปี อาชีพ ค้าขาย อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประมาณ 50 ปี (ได้รับการยกย่องจากสำนักงาน กศน.จังหวัดสุโขทัย)
- 2) ป้าสาละ เจ้าของร้านเมืองเก่า(สาละ)ข้าวตอกพระร่วง อายุ 69 ปี อาชีพค้าขาย อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประมาณ 69 ปี
- 3) ชาวบ้านคนที่ 1 อายุ 53 ปี อาชีพ ช่างราชการครู อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประมาณ 20 ปี
- 4) ชาวบ้านคนที่ 2 อายุ 43 ปี อาชีพ ค้าขาย อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประมาณ 43 ปี
- 5) ชาวบ้านคนที่ 3 อายุ 17 ปี (นักเรียน) อาศัยอยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประมาณ 17 ปี

1.3 ผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และวิธีการทำข้าวตอกพระร่วง จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ความเชื่อ ความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง

แระพระร่วง ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่า ข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในสมัย พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย พระร่วงท่านเป็นกษัตริย์ที่มีวาทะศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือเปล่งวาจาอะไรออกไปก็จะเป็นไปตามนั้น ในขณะที่ท่านได้ออกผนวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษาที่กบตรเทโว เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จแล้วข้าวที่เหลือกับบาตรพร้อมข้าวตอกดอกไม้ท่านได้นำไปโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้ข้าวตอกดอกไม้นี้กลายเป็นหินชนิดหนึ่งและมีอายุยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครได้นำไปบูชา ขอให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง... ซึ่งปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าของร้านเมืองเก่า(สาละ) ข้าวตอกพระร่วง ได้ให้ข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกัน ดังนี้

"ในสมัยก่อน คนสุโขทัยจะใส่บาตรในวันออกพรรษา หรือวันเทโวที่ลานวัดเขาพระบาทใหญ่ ขณะนั้นพระร่วงเจ้าเป็นพระ ก็จะโปรยข้าวที่เหลือพร้อมข้าวตอกดอกไม้ลงที่ลานวัด แล้วอธิษฐานว่าให้ข้าวตอกดอกไม้นี้กลายเป็นหินชนิดหนึ่ง และมีอายุยืนนานชั่วลูกหลาน ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อบูชาข้าวสาร ข้าวตอกพระร่วง จะมีกินมีใช้ไม่อดอยาก ยิ่งถ้ามีข้าวตอกพกดิดตัว เวลาเดินทางไกลไม่มีน้ำดื่ม ก็นำมาอมไว้ในปาก ก็จะไม่หิวน้ำ"

(ปราชญ์ชาวบ้าน)

" ข้าวตอกพระร่วงเกิดในสมัยพระร่วงเจ้ายังเป็นพระ แล้วได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษา เมื่อพระร่วงฉันเรียบร้อยแล้ว ก็นำอาหารที่เหลือ พร้อมกับข้าวตอกดอกไม้ที่ได้มาจากการบิณฑบาตมาโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วก็อธิษฐาน ให้กลายเป็นหิน ให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลาน เพราะพระร่วงเจ้าท่านมีวาทะศักดิ์สิทธิ์ ใครมีข้าวตอกพระร่วงไว้บูชาหรือพกดิดตัวก็จะเจริญด้วยโภคทรัพย์ เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ผู้เฒ่าผู้แก่ ยังบอกว่าข้าวตอกพระร่วงสามารถแก้พิษตะขาบ แมงป่อง โดยใช้เมล็ดข้าวตอกพระร่วงฝนกับฝ้าหม้อดินเผาแล้วผสมกับน้ำมะนาวชนิดน้อยใส่แผลบริเวณถูกตะขาบ แมงป่อง ต่อยจะบรรเทาอาการปวดได้"

(เจ้าของร้านเมืองเก่า(สาละ)ข้าวตอกพระร่วง)

"ข้าวตอกพระร่วง เป็นหินศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะเป็นก้อนสีเหลือง โดยธรรมชาติมีมากที่สุด
บนยอดเขาพระบาทใหญ่"

(ตัวแทนชาวบ้านตำบลเมืองเก่า)

ผลการพิสูจน์ทางธรณีวิทยา

ผู้เชี่ยวชาญทางด้านธรณีวิทยา ได้ตรวจสอบแล้วสรุปว่า แร่ที่ชาวบ้าน เรียกว่า
ข้าวตอก พระร่วงนี้ คือ แร่โลหะชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า "แร่ไพไรต์" มาจากภาษากรีกว่า "Pyr" แปลว่า ไฟ
(fire) เพราะเมื่อนำไปตีกระทบกับ เหล็กกล้าจะเกิดประกายไฟสีแสดคล้ายทองมากจนทำให้ผู้พบเห็น
เข้าใจผิดบ่อยๆ จึงมีฉายาว่า ทองคนโง่ (fool gold)

คุณสมบัติทางฟิสิกส์ รูปผลึกระบบไอโซเมทริกมักเกิดรูปลูกเต๋าหรือ รูป
pyritohedron เกิดพบอยู่ทั่วไปหรือเกิดเป็นมวลเมล็ด หรือเนื้อสमानแน่นหรือเป็นก้อนผิวเรียบเป็น
มันสีทองเหลือง วาวโลหะ รอยแตกเงาโค้งหรือไม่เรียบ สีผงละเอียดสีดำออก เขียว แข็ง 6 – 6.5 มี
ร่องขนานถี่ (striation) บนผิวหน้าผลึกชัดเจน

คุณสมบัติทางเคมี สูตรเคมี FeS₂ มีเหล็ก Fe 46.6% อาจจะมีทองแดง Cu
โคบอลต์ CO นิกเกิล Ni อาร์เซนิก As และทอง Au ปนอยู่ด้วย เผาด้วยเปลวสีน้ำเงินจะได้ SO₂
ออกมา ละลายในกรดดินประสิวเข้มข้นแต่ถ้าต้มกรดจึงจะได้กำมะถันแยกออกมา

ลักษณะเด่นและวิธีการตรวจ รูปผลึกลูกบาศก์เด่นชัดมาก แต่มักมีมุมตัดจน
เกิดเหลี่ยมได้มากมาย สีคล้ายโลหะทองเหลือง แข็งกว่าพิไรโรไทต์และคาลโคไพไรต์ และสีเหลือง
อ่อนซีดกว่า ต่างกับทองคำตรงที่ไพไรต์เปราะร่วน และแข็งกว่า ตรวจดูสีผงละเอียดสีดำออกเขียวดู
ความแข็ง และทดลองละลายในกรดดินประสิว

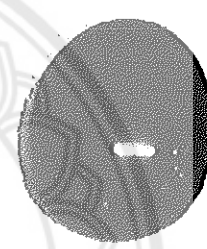
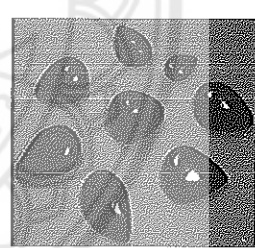
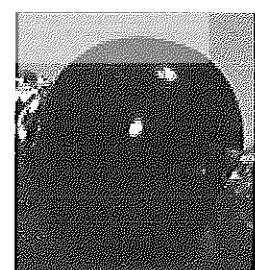
การเกิด เกิดเป็นสายแร่ร่วมกับแร่ซัลไฟด์อื่นๆ เช่น คาลโคไพไรต์ สฟาเลอไรต์ กาลี
นา เป็นแร่ทุติยภูมิ ในหินอัคนีโดยแยกไปจากหินหนืด ส่วนมาก เกิดที่อุณหภูมิสูง แต่ที่อุณหภูมิต่ำ
หรืออุณหภูมิจนธรรมดานี้ก็เกิดได้ นอกจากนี้ยังเกิดจากแหล่งแร่แปรสัณฐานด้วยและเกิดอยู่ในหินชั้น
โดยเกิดเป็นแร่ปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ

ประโยชน์ ในบางแห่งของโลกมักจะทำเหมืองจากแร่นี้ก็เพื่อจะเอาทอง กับ
ทองแดงที่เกิดปนอยู่ แต่ส่วนมากใช้ประโยชน์เพื่อ ทำกรดกำมะถันซึ่งเป็นกรดแรกเริ่มที่จะนำไป
ผลิตกรดชนิดอื่นๆ และ copperas (Ferrous sulfate) ซึ่งใช้ในการทำสีย้อมและ ในการทำหมึก ทำ
ยารักษาเนื้อไม้ และยาฆ่าเชื้อโรค จะถลุงเอา โลหะเหล็กเฉพาะในประเทศที่หาแหล่งเหล็กออกไซด์
ไม่ได้เท่านั้น

ผลการศึกษาวิวัฒนาการ และวิธีการทำข้าวตอกพระร่วง

ผลการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าของร้านเมืองเก่า(สาเลี)ข้าวตอกพระร่วง เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตาราง 2 แสดงวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง

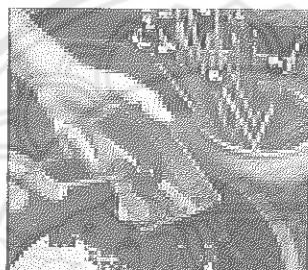
ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน
1.รูปแบบก้อนข้าวตอกพระร่วง	เป็นก้อนสี่เหลี่ยม, ทรงหลังเบียร์ ดังรูป	มีการเจียรระไนเป็นรูปทรงเหลี่ยม ขอบมน, ทรงกลม, ทรงหลังเบียร์, ทรงหยดน้ำ ดังรูป
		
	ภาพ 4 ก้อนสี่เหลี่ยม	ภาพ 5 ทรงหลังเบียร์
		
		ภาพ 6 ทรงหยดน้ำ
		
		ภาพ 7 ทรงกลม
ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน

ตาราง 2 (ต่อ)

ภาพ 8 ทรงเหลี่ยม

2. วิธีการทำ

ใช้รูปแบบตามธรรมชาติ และฝน
ด้วยกระดาษทรายใช้เครื่องเจียรช่วยในการฝน และ
ตกแต่งรูปแบบ

ภาพ 9 ขั้นตอนการทำ 1

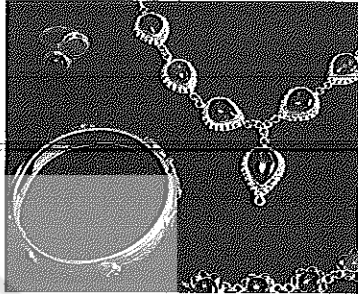
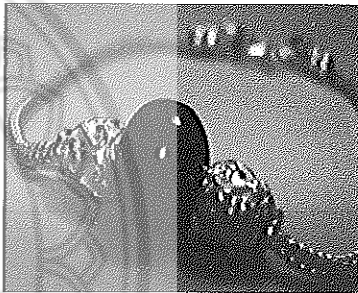

ภาพ 10 ขั้นตอนการทำ 2

3. รูปแบบ
การจำหน่าย
และราคาก้อนสี่เหลี่ยม ก้อนละ 50-80 บาท
ตั้งรูปมีทั้งก้อนสี่เหลี่ยม และมีการขึ้นรูป
เป็นเครื่องประดับ เช่น แหวน,
สร้อยคอ, สร้อยข้อมือ เป็นต้น
และมีการขึ้นรูปเป็นพระคัล่องสร้อย

ภาพ 11 เครื่องประดับ 1

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน
		<p data-bbox="997 358 1420 526">ราคาขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวเรือน เช่น น้ำหนักเงิน และขนาดเม็ดข้าวตอก พระร่วง ดังรูป</p> <p data-bbox="694 672 981 716">ภาพ 12 เครื่องประดับ 2</p> <p data-bbox="694 996 981 1041">ภาพ 13 เครื่องประดับ 3</p>
<p data-bbox="271 1220 454 1265">4. การนำไปใช้</p>	<p data-bbox="550 1220 965 1377">ใช้เป็นมวลสารในการหล่อพระหล่อเหรียญตุคาม และใส่พานบูชาตามความเชื่อ ดังรูป</p> <p data-bbox="590 1892 877 1937">ภาพ 14 เครื่องประดับ 4</p>	<p data-bbox="997 1220 1412 1444">ใช้เป็นเครื่องประดับทั้งตัวเรือนเงินและตัวเรือนทองรูป ใช้เป็นของที่ระลึก และใส่พานบูชาตามความเชื่อ ดังรูป</p> <p data-bbox="1029 1971 1316 2016">ภาพ 15 เครื่องประดับ 5</p>

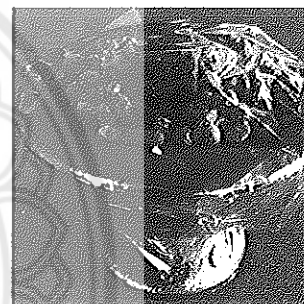
ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน
---------	------	----------

ภาพ 16 เครื่องรางเพื่อบูชา 1

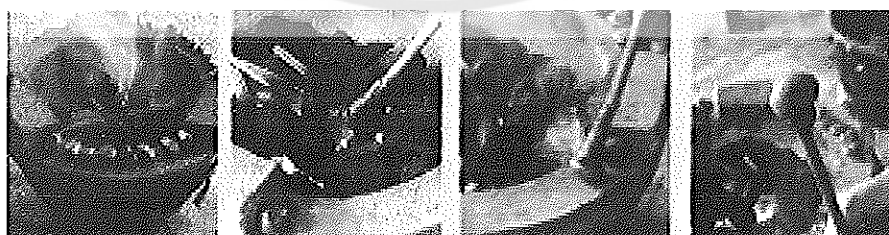
ภาพ 17 เครื่องรางเพื่อบูชา 2

วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง

ขั้นตอนที่ 1

คัดเลือกหินข้าวตอกพระร่วงให้ได้ขนาดตามต้องการแล้วนำมาลนไฟ ตัดไม้ตะเกียบโดยใช้ติดกับ
ครึ่ง

ภาพ 18 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 1

ขั้นตอนที่ 2

นำไปเจียรระโนโดยหินกากเพชรหยาบแล้วโกลนจนได้รูปร่างตามที่ต้องการ

ภาพ 19 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 2

ขั้นตอนที่ 3

นำมาฝนกระดาษทรายจนถึงละเอียด

ภาพ 20 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 3

ขั้นตอนที่ 4

นำไปขัดต่อไปจนขึ้นเงา สีดำมันแล้วนำไปติดตัวเรือน นำไปเป็นเครื่องประดับ

ภาพ 21 วิธีการทำข้าวตอกพระร่วง 4

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โดยการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการสังเคราะห์การสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนในประเด็นของการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ดังนี้

การสืบทอดข้าวตอกพระร่วง

คนในตำบลเมืองเก่า มีความรู้สึกภาคภูมิใจและหวงแหนสมบัติของคนสุโขทัย มีการสวมใส่ข้าวตอกพระร่วงเป็นเครื่องประดับ และมีความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเป็นอย่างดี โดยได้รับความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่เล่าสืบทอดกันมา อีกทั้งหาความรู้เพิ่มเติม เรื่องข้าวตอกพระร่วงเพิ่มเติม เนื่องจากมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านนำมาเป็นเครื่องรางตามความเชื่อที่เล่าสืบทอดกันมา และปัจจุบันนำมาทำเป็นเครื่องประดับและมีไว้บูชาในบ้านตามความเชื่อที่ว่าหากมีไว้ที่บ้าน จะเจริญด้วยโภคทรัพย์ และสามารถใช้เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาอาการปวดจากแมงป่อง หรือตะขาบได้

และเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ซึ่งตัวแทนชาวบ้าน ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกัน ดังนี้

“ในฐานะที่เป็นคนในถิ่นของข้าวตอกพระร่วง มีความรู้สึกภาคภูมิใจ และห่วงแหนสมบัติของคนสุโขทัยเป็นอย่างมาก อยากให้ข้าวตอกพระร่วงอยู่คู่กับเมืองสุโขทัยไปตลอด จึงขอมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ข้าวตอกพระร่วง โดยการสวมใส่เครื่องประดับที่ทำจากข้าวตอกพระร่วง และเมื่อมีคนสนใจข้าวตอกพระร่วง เราก็ควรอธิบายอย่างจริงจัง และเล่าอย่างภาคภูมิใจเพราะมีมาแต่โบราณ”

(ตัวแทนชาวบ้านตำบลเมืองเก่าคนที่ 1)

“เล่าเรื่องราว แนะนำให้บุคคลอื่นได้รู้จักและอยากศึกษา และนำมาไว้บูชาตามเชื้อโบราณที่ว่าหากมีไว้ที่บ้าน จะเจริญด้วยโภคทรัพย์ และสามารถใช้เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาอาการปวดจากแมงป่อง หรือตะขาบได้ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องข้าวตอกพระร่วง เพื่อจะได้มีข้อมูล และสามารถเล่าให้ลูกหลานฟังได้อย่างถูกต้อง ”

(ตัวแทนชาวบ้านตำบลเมืองเก่าคนที่ 2)

“มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ข้าวตอกพระร่วง ด้วยการศึกษารีวิวความเป็นมา ความสำคัญอย่างลึกซึ้ง แล้วนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ มาเล่าให้เพื่อน ๆ น้อง ๆ หรือคนที่อยากรู้ฟัง”

(ตัวแทนชาวบ้านตำบลเมืองเก่าคนที่ 3)

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง ข้าวตอกพระร่วง “ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการสืบทอด” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียด ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ความเชื่อ ความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง

แร่พระร่วง ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่า ข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในสมัย พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย พระร่วงท่านเป็นกษัตริย์ ที่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือเปล่งวาจาอะไรออกไปก็จะเป็นไปตามนั้น ในขณะที่ท่านได้ออกผนวช เป็นพระภิกษุสงฆ์ และได้ออกบิณฑบาตในวันออกพรรษาดักบาตรเทโว เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จ แล้วข้าวที่เหลือก้นบาตรพร้อมข้าวตอกดอกไม้ท่านได้นำไปโปรยลงบนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ แล้วทรงอธิษฐานว่า ขอให้ข้าวตอกดอกไม้นี้กลายเป็นหินชนิดหนึ่งและมีอายุยั่งยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครที่ได้นำไปบูชา ขอให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวงความเชื่อของข้าวตอกพระร่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

วิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วง

ในอดีตรูปแบบก๋อนข้าวตอกพระร่วงเป็นก๋อนสี่เหลี่ยม และทรงหลังเบี้ยเป็นส่วนใหญ่ วิธีทำจะใช้รูปแบบตามธรรมชาติ และฝนด้วยกระดาษทราย รูปแบบการจำหน่ายและราคา คือ ก๋อนสี่เหลี่ยม ก๋อนละ 50-80 บาท และการนำไปใช้ ส่วนใหญ่ใช้เป็นมวลสารในการหล่อพระ หล่อเหรียญจตุคาม และใส่พานบูชาตามความเชื่อ

ปัจจุบันรูปแบบก๋อนข้าวตอกพระร่วงมีหลากหลายรูปแบบ มีการเจียรระไนเป็นรูปทรงเหลี่ยมขอบมน, ทรงกลม, ทรงหลังเบี้ย และทรงหยดน้ำ วิธีทำจะใช้เครื่องเจียรช่วยในการฝน และตกแต่งรูปแบบ ส่วนรูปแบบการจำหน่ายและราคามีทั้งก๋อนสี่เหลี่ยม และมีการขึ้นรูปเป็นเครื่องประดับ เช่น แหวน, สร้อยคอ, สร้อยข้อมือ เป็นต้น มีการขึ้นรูปเป็นพระคล้องสร้อย ราคาขึ้นอยู่กับน้ำหนักตัวเรือน เช่นน้ำหนักเงิน และขนาดเม็ดข้าวตอกพระร่วง และการนำไปใช้จะใช้เป็นเครื่องประดับทั้งตัวเรือนเงิน และตัวเรือนทองชุบ ใช้เป็นของที่ระลึก และใส่พานบูชาตามความเชื่อ

2. ผลศึกษาการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

การมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง

คนในตำบลเมืองเก่า มีความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเป็นอย่างดี โดยได้รับความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่เล่าสืบทอดกันมา อีกทั้งหาความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเพิ่มเติม เนื่องจากมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านนำมาเป็นเครื่องรางตามความเชื่อที่เล่าสืบทอดกันมา และปัจจุบันนำมาทำเป็นเครื่องประดับและมีไว้นบูชาในบ้านตามความเชื่อที่ว่าหากมีไว้ที่บ้าน จะเจริญด้วยโภคทรัพย์ และสามารถใช้เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาอาการปวดจากแมงป่อง หรือตะขาบได้ และเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลของวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถสรุปเป็น ทฤษฎีจากพื้นที่ ได้ดังแผนภาพนี้

ทฤษฎีจากพื้นที่

ทฤษฎีแนวทางการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง และความเชื่อ

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง โดยการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. การร่วมมือ และร่วมใจ ในด้านการรักษาและสืบทอดข้าวตอกพระร่วง
2. ความเชื่ออันเกิดจากเจตนาที่จะให้คนในกลุ่มชน หรือสังคมนั้นเชื่อฟังปฏิบัติตาม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลทางด้านจิตใจ เช่น เกิดกำลังใจ และเพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดีอยู่ร่วมกับสังคม

แนวทางการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง โดยการสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. หาความรู้เรื่องข้าวตอกพระร่วงเพิ่มเติม เพื่อจะได้มีข้อมูล และสามารถเล่าให้ลูกหลานฟังได้อย่างถูกต้อง
2. มีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง โดยการสวมใส่เครื่องประดับที่ทำจากข้าวตอกพระร่วง
3. มีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ด้วยการศึกษารวบรวมความเป็นมา ความสำคัญอย่างลึกซึ้ง แล้วนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่

จากการศึกษา วิจัยเรื่อง ข้าวตอกพระร่วง “ความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการและการสืบทอด พบว่า จากการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์จากพื้นที่ สามารถสรุปเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วง ได้ 2 ประเด็น คือ

1. ปราชญ์ชาวบ้านควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับข้าวตอกพระร่วงให้กับคนในท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจถึงความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการอย่างแท้จริง ก่อนที่จะดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ก่อนออกสู่สากลต่อไป

2.หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข่าวดอกพระร่วงให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายหลายประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จากการศึกษาวิจัย พบว่า ความเชื่อ-ความเป็นมาของข่าวดอกพระร่วงที่ว่าเมื่อใครที่ได้นำไปบูชา ทำให้เจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง อีกทั้งสามารถใช้เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาอาการปวดจากแมงป่อง หรือตะขาบได้ ส่งผลให้ประชาชนมีการบูชาดอกพระร่วงเป็นจำนวนมาก ซึ่งข่าวดอกพระร่วงเป็นแร่โลหะชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า "แร่ไฟไรต์" ที่ฝังอยู่ในหิน มีลักษณะเป็นก้อนลูกบาศก์ โดยพบมากที่วัดเขาพระบาทใหญ่ การบูชาหินบริเวณเขาในปริมาณมากย่อมส่งผลให้เกิดผลเสียต่อโครงสร้างทางธรณี และเกิดผลเสียต่อโครงสร้างโบราณสถาน ดังนั้นเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจึงห้ามชาวบ้านเข้าไปบูชา เป็นผลทำให้ปัจจุบันข่าวดอกพระร่วงมีจำนวนน้อย และหายากมากขึ้น ส่งผลให้ราคาในการจำหน่ายสูงมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อของคนในตำบลเมืองเก่า สอดคล้องกับวีระวัชร ปิ่นเขียน (2542, หน้า 74-82, อ้างใน ดาราวลี แต่สุจิ, 2550, หน้า 17-21) กล่าวว่า ความเชื่อต่างๆ มีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่นความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เครื่องรางของขลังมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) เครื่องรางของขลังที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ว่านยา คด เหล็กไหล กำจัด กำจาย เขาสัตว์ต่างๆ เป็นต้น และ 2) เครื่องรางของขลังที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น ยันต์ ตะกรุด ว่านยา ถือว่าเป็นของขลังอย่างหนึ่งมีคุณสมบัติต่างกันตามชนิดของว่านเช่น ว่านสมุนไพร มีคุณทางทำให้หนังเหนียวให้ทาหรือกิน ว่านนางกวัก มีคุณทางเมตตามหานิยม ว่านเศรษฐี มีสรรพคุณทางโชคลาภ ความร่ำรวย เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร รัตนบุรี (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านคติความเชื่อ และ พิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิและศึกษาคติความเชื่อ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกใน และชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการวิจัย

ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ชุมชนวัดบางสะแกใน จำนวน 7 คน ชุมชนสามัคคีธรรม จำนวน 20 คน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 ท่าน โดยมีแนวคำถามในประเด็นคติความเชื่อ และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ของประชาชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน รวมถึงได้ใช้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด มาประกอบก่อนที่จะสรุปผลการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมินั้น มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม ใน 4 ด้าน คือ 1. ด้านสังคม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิว่า ความเชื่ออันเป็นความเชื่อที่เป็นนามธรรม เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งความเชื่อก็เปรียบเหมือนกลอุบายให้มีการเชื่อมโยงระหว่างกัน ระหว่างคนในครอบครัว บ้านสู่บ้าน บ้านสู่ชุมชน และชุมชนสู่อีกชุมชนหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม ผลทางสังคมอีกด้านหนึ่งคือ สังคมจะมีคนที่พร้อมไปด้วยศีลธรรมจรรยา ซึ่งจะก่อให้เกิดการเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรเคารพ และพฤติกรรมที่ไม่ก้าวร้าวซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม อันเป็นผลโดยอ้อมที่การตั้งศาลพระภูมิส่งผ่านทางคติความเชื่อมาแก่ผู้ตั้งศาลได้ในบ้านและครอบครัว ประโยชน์ที่ได้จึงตกแก่สังคมด้วย 2. ด้านการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมิเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่คนส่วนมากมองว่าเป็นสิ่งไม่ดี เป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผล แต่จริง ๆ แล้ว การตั้งศาลพระภูมิ เป็นสิ่งที่สามารถศึกษาให้เข้าใจได้ มีเป้าหมายในการตั้งที่แน่นอน ทั้งยังเป็นวิธีนำไปสู่การส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีไทย และจรรยามารยาทที่ดี ที่แฝงอยู่ในคติความเชื่อ ระเบียบพิธีและพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย ฉะนั้น ศาลพระภูมิจึงเป็นสิ่งที่ควรจะมีการจัดระเบียบให้คนทั่วไปสามารถศึกษาและค้นคว้าได้ เพราะไม่ได้เป็นศาสตร์ลึกลับซับซ้อนแต่อย่างใด ทั้งยังถือเป็นการดำรงเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในการสร้างเรือนไทย เป็นกลวิธีในการสร้างเสริม ศีลธรรมจรรยา และสั่งสอนอบรมในทางอ้อม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ แต่ผ่านการซึมซับทุกๆวัน ก็ส่งผลนำไปสู่จิตใจที่ตื่นามรู้จักแยกแยะดีชั่ว รู้จักเคารพบูชาสิ่งที่ควรบูชา ไม่เชื่อแบบ งมงาย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงพร้อมที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป 3. ด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านยังมองว่าการตั้งศาลพระภูมินั้น หากมองโดยภาพรวมแล้ว ไม่ใช่เพียงแค่ความเชื่อทางด้านจิตใจอย่างเดียวเท่านั้น ยังส่งผลต่อคนและสังคมในหลายๆ ด้านรวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วยไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ตั้งแต่ผู้ตั้งศาลพระภูมิถึงชุมชนที่แวดล้อมอยู่ และทำให้เกิดมีการใช้จ่ายหมุนเวียนตามอุปสงค์ อุปทานของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในส่วนนี้ เริ่มตั้งแต่ผู้ทำศาลพระภูมิเป็นอาชีพ จะได้รับการสนับสนุนงานฝีมือด้านนี้จากผู้

ที่มีความต้องการจะตั้งศาลพระภูมิ ทำให้เกิดเป็นไฮโซขึ้นห้องหนึ่งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายทั้งยังเป็น การส่งเสริม ให้มีการสร้างสถาปัตยกรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสังคมไทย และเป็นอาชีพที่ใช้ ฝีมือในการหาเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่ง ห้องไฮโซถัดมาคือ ระหว่างผู้ตั้งศาลพระภูมิกับผู้ประกอบการพิธีตั้ง ศาลพระภูมิ ห้องไฮโซนี้ก่อให้เกิดการจ้างงานที่ไม่ใช่การใช้แรงงานทั่วไป แต่เป็นการจ้างเอาภูมิ ปัญญาทางด้านคติความเชื่อที่มีอยู่ภายในสังคมไทย และเป็นการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาด้านนี้ได้รับ การสืบทอดให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป นอกจากนี้แล้ว ห้องไฮโซนี้ยังส่งผลไปถึงการให้ความเคารพนับถือ ต่อบทบาทของศาสนาพุทธ ซึ่งมีหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยด้วย แม้แรกเริ่มเดิมที การตั้งศาลพระภูมิจะไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย แต่ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับกับการมีพิธี สงฆ์ ในงานด้านต่างๆ มากขึ้นรวมถึงการตั้งศาลพระภูมินี้ด้วยจึงเป็นห้องไฮโซที่เชื่อมระหว่างบ้านกับ วัดได้อีกทางหนึ่งด้วย ห้องไฮโซต่อไปเกิดขึ้น ระหว่างผู้ตั้งศาลพระภูมิกับพ่อค้าแม่ค้า ที่ขายสินค้า เกี่ยวกับเครื่องสังเวดตั้งแต่ดอกไม้ธูปเทียนจนถึงอาหารคาวหวาน ได้มีการแลกเปลี่ยนกันในระบบ เงินตราโดยตรง เป็นผลให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการบริการ ทางด้านนี้ เป็นการระบายสินค้าได้อีกทางหนึ่งของบรรดาพ่อค้าแม่ค้า ห้องไฮโซสุดท้ายก็คือ ระหว่าง พ่อค้าแม่ค้ากับเกษตรกร ที่ผลิตสินค้าประเภทนี้ไปจนถึงตลาด เป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจแบบราก ฐานามีพลวัตที่สามารถอยู่ได้ด้วยทุนรอนของเกษตรกรเอง ไม่ต้องหันไปทำอย่างอื่นอีก ห้องไฮ เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการตั้งศาลพระภูมิ เป็นห้องไฮโซที่ ก่อให้เกิดการ ปฏิสัมพันธ์โดยมีผู้ที่ต้องการตั้งศาลพระภูมิเป็นตัวกลางคอยเชื่อมห้องไฮโซเหล่านี้ จึง เป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนของการตั้งศาลพระภูมิ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า การตั้ง ศาลพระภูมียังมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งศาลจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากเจ้าบ้านเป็นอย่างดี ทำให้บริเวณนั้นเป็นที่น่าพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งสะอาด เรียบร้อย ทั้งนี้ เนื่องมาจากในการตั้งศาลจะต้องเลือกสถานที่เหมาะสมที่สุดในบริเวณบ้านเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ ที่ตั้งศาลพระภูมิต้องอยู่ไกลจากครัว ห้องสุขา ราวตากผ้า กรงหรือที่เลี้ยงสัตว์และที่ทิ้งขยะมูลฝอย ต่างๆ เพื่อให้เหมาะแก่การเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราต้องเคารพบูชา ชัยภูมิเช่นนี้จึงเป็นที่ เหมาะแก่การดึงดูดให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกน่าเคารพยำเกรงต่อศาลพระภูมิไม่กล้าทำอะไรที่ไม่ดี ในบริเวณนั้น เป็นการจำกัดบริเวณไว้สำหรับการทำบุญกุศลทั้งยังใช้เป็นที่พักผ่อนคลายอารมณ์จริง เครียดของคนในบ้านได้เป็นอย่างดี บางบ้านก็อาจจะมีการจัดสวนหย่อมไว้รอบๆหรือใกล้บริเวณ ของศาลพระภูมิ ยิ่งทำให้บรรยากาศบริเวณนั้นร่มรื่นน่าอยู่ ระบบนิเวศนั้นก็สมดุลยิ่งขึ้น เป็นการ ถ่ายเทความร้อนจากบ้านให้เกิดความร่มเย็น ผู้อยู่อาศัยก็มีสุขภาพจิตที่ดี

2. จากการศึกษาวิจัย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงนั้น มีเยาวชนรุ่นหลังยังไม่ค่อยเข้าใจอย่างทอ้งแท้ เนื่องจากปริมาณของข้าวตอกพระร่วงที่เป็นวัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ลดน้อยลง อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐมีการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานส่งออกสู่สากลน้อย แม้จะมีการประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์ข้าวตอกพระร่วงให้เป็นสินค้าระดับ 4 ดาว แต่ก็ยังไม่ได้พัฒนาต่อยอดให้สามารถส่งออกขายในตลาดต่างประเทศได้ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการสืบทอดของคนในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย เป็นการร่วมมือและร่วมใจ ในด้านการรักษาและสืบทอดข้าวตอกพระร่วงในระดับท้องถิ่นเท่านั้น ดังนั้นควรกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสืบทอดทุกภาคส่วน เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นข้าวตอกพระร่วงไม่ให้นายไป สอดคล้องกับ ชินรัตน์ สมสืบ (2545, หน้า 25 - 27, อ้างใน นัยนา ไชยวงศ์, 2556, หน้า 25) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้คือ การมีส่วนร่วมจำเป็นสำหรับความสำเร็จของการพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมจริงไม่ใช่เพียงหยาบๆ หรืออย่างตื้นๆ เป็นเรื่องของการอาสาสมัครเป็นผลของทางเลือกที่ประชาชนจะทำการต่างๆ เพื่อตัวพวกเขาเอง และการมีส่วนร่วม คือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบทประการหนึ่ง เป็นกระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ เพื่อให้จุดมุ่งหมายที่มีร่วมกันประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะด้าน นั้น คือ ข้าวตอกพระร่วง ดังนั้นผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จะสะท้อนความเชื่อ ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงของชุมชนตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เท่านั้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาความเชื่อ ความเป็นมา และวิวัฒนาการของข้าวตอกพระร่วงในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยโดยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และเจ้าของร้าน (สาส์) ข้าวตอกพระร่วงเป็นหลัก ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาจากบุคคลอื่น ๆ ให้มากขึ้น เพื่อจะได้ข้อมูลและสารสนเทศที่หลากหลายขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางการมีส่วนร่วมในการสืบทอดข้าวตอกพระร่วงที่เหมาะสมต่อไป

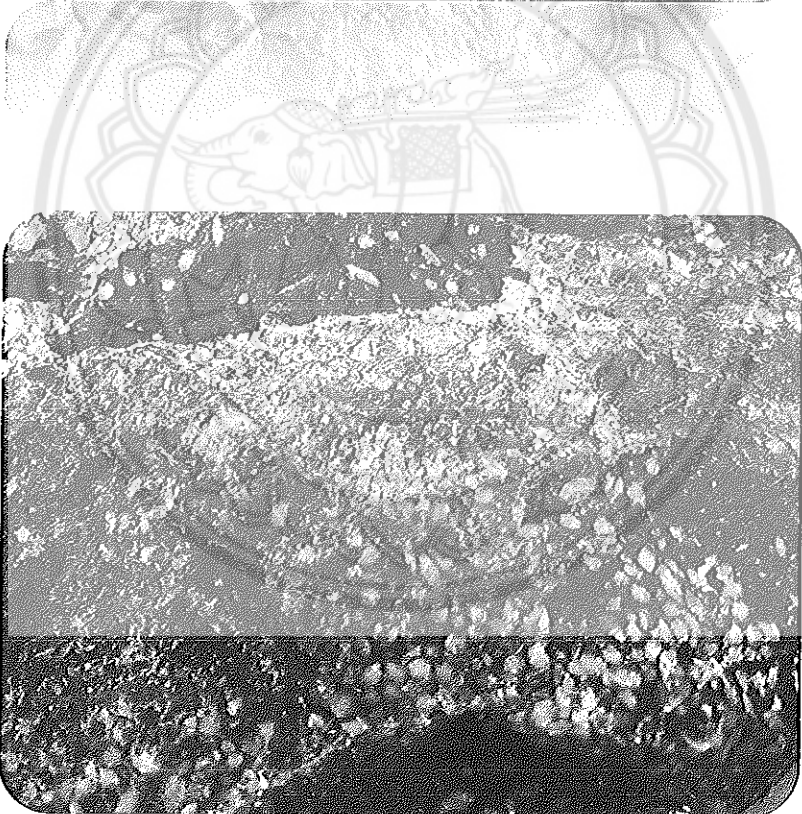
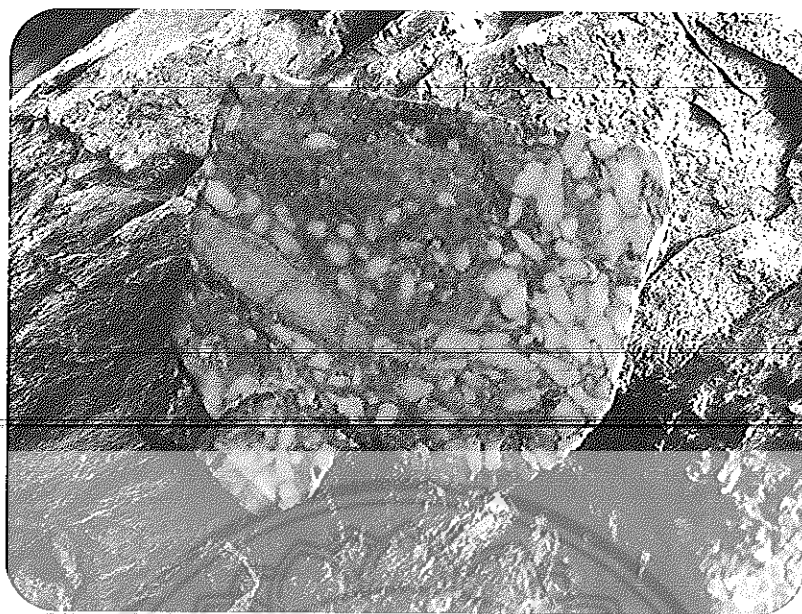
บรรณานุกรม

- คาราวลี แต่สุจิ. 2550. กลยุทธ์การตลาดกับหลักความเชื่อทางศาสนา : กรณีศึกษาร้านศูนย์ส่งเสริมพระศาสนา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย., มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- นัยนา ไชยวงศ์. 2556. การมีส่วนร่วมของครูในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง. กศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- พระครูโพธิ์รัตนกุล. 2551. ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- ภูมิจิต เรืองเดช. 2546. ความเชื่อและการนับถือผี ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต., มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- สมพร รัตนบุรี. 2546. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านคติความเชื่อ และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแก ในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต., สถาบันราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพมหานคร.
- ประวัติความเป็นมาของข้าวตอกพระร่วง และความศักดิ์สิทธิ์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/sairoongmagic/khowtookprauang>. 1 พฤษภาคม 2559.
- ประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/fad6/parameters/km/item.html>. 1 พฤษภาคม 2559.
- ประวัติพระร่วง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.traphangthong.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=538820931>. 1 พฤษภาคม 2559.
- แผนที่บ้านข้าวตอกพระร่วง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place/บ้านข้าวตอกพระร่วง>. 30 มิถุนายน 2559.
- แผนที่ศาลี่ข้าวตอกพระร่วง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/maps/@17.0168634,99.7222004,17z>. 30 มิถุนายน 2559.
- แผนที่แสดงพื้นที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

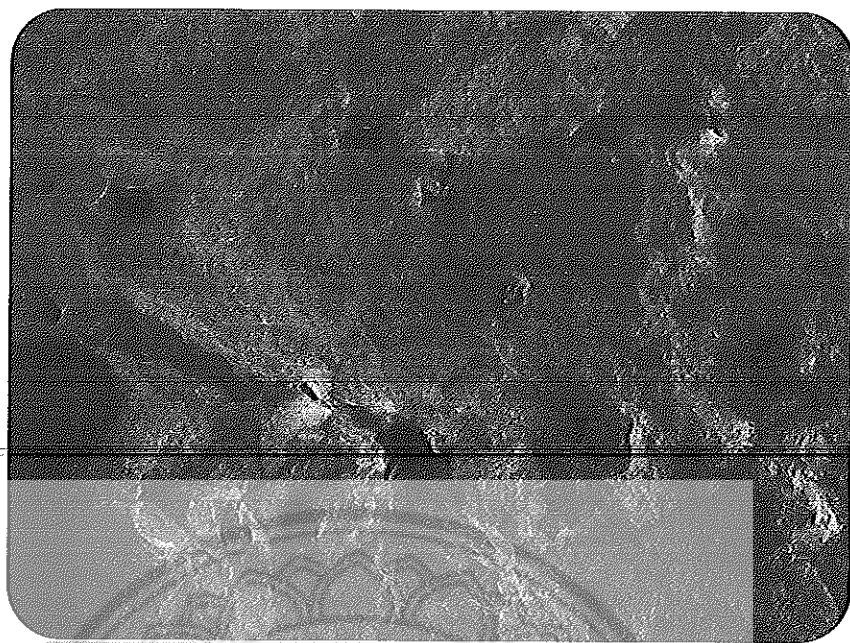
<https://www.google.co.th/maps/place/ตำบล+เมืองเก่า+อำเภอเมืองสุโขทัย+สุโขทัย>.
30 มิถุนายน 2559.

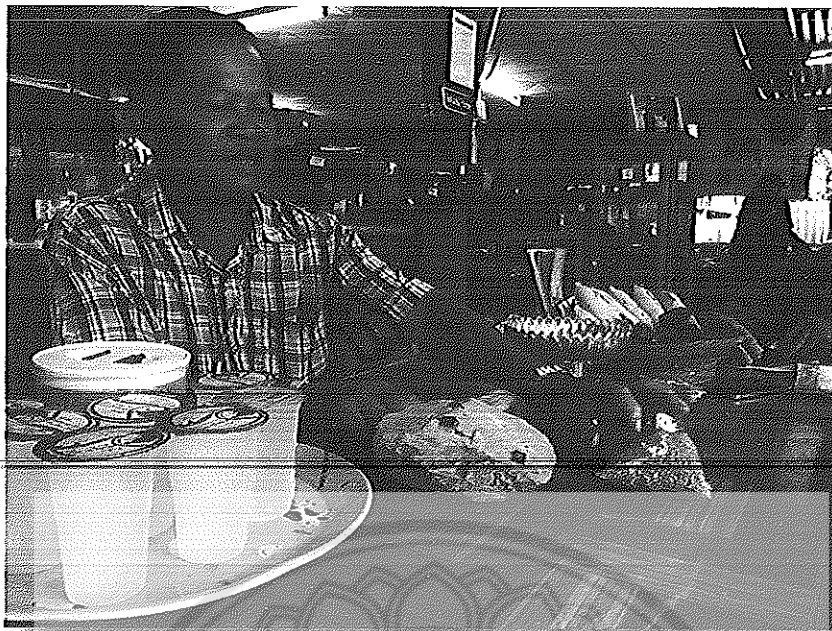

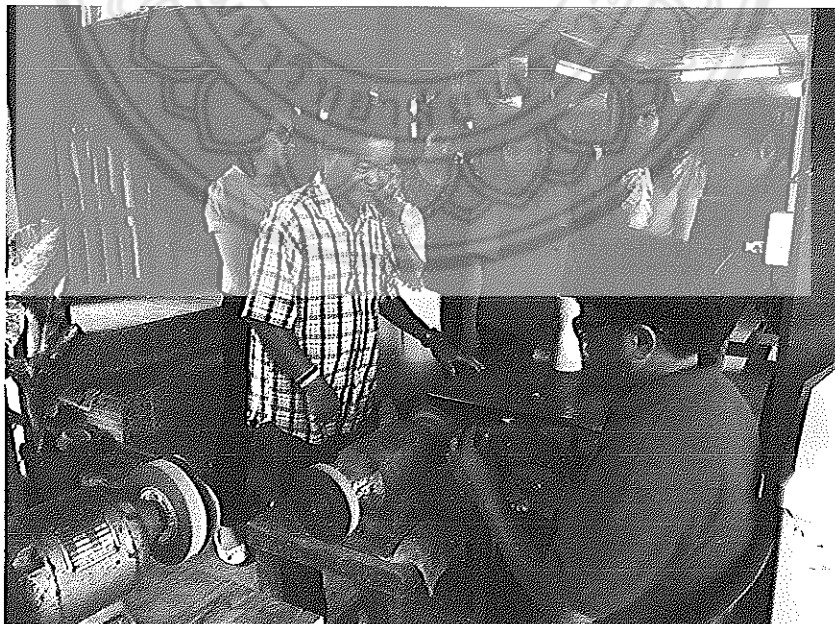
ภาพ 22 หินข้าวตอกพระร่วง

ภาพ 23 โขกพระร่วงหรือบริเวณที่ค้นพบหินข้าวตอกพระร่วง

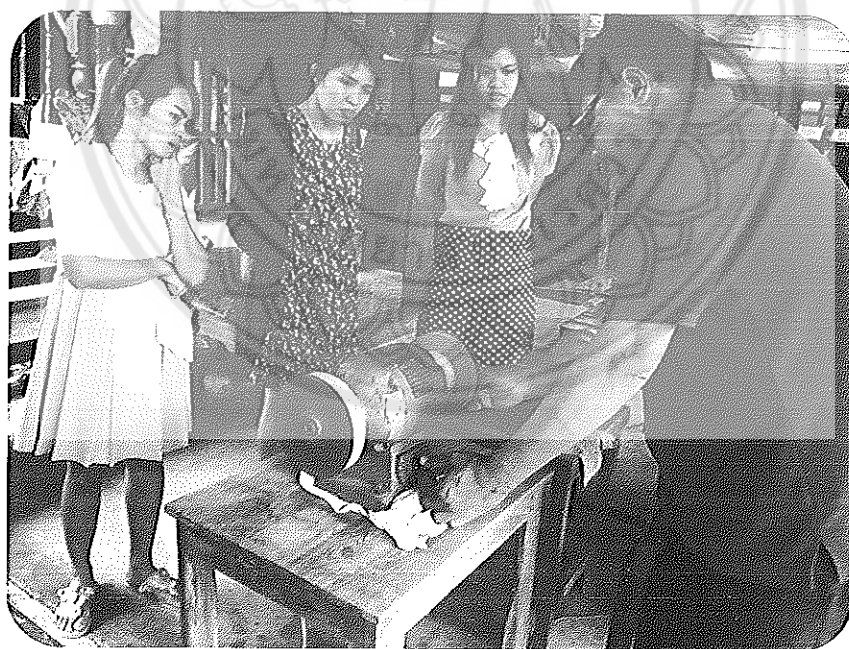
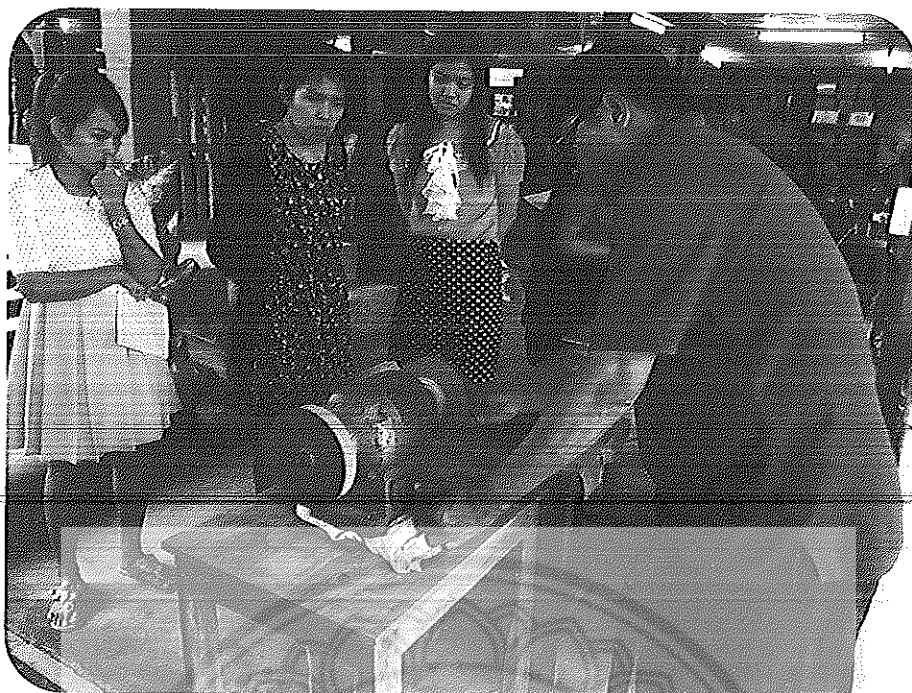
ภาพ 24 สัมภาษณ์ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ณ บ้านข้าวตอกพระร่วง

ภาพ 25 ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 1

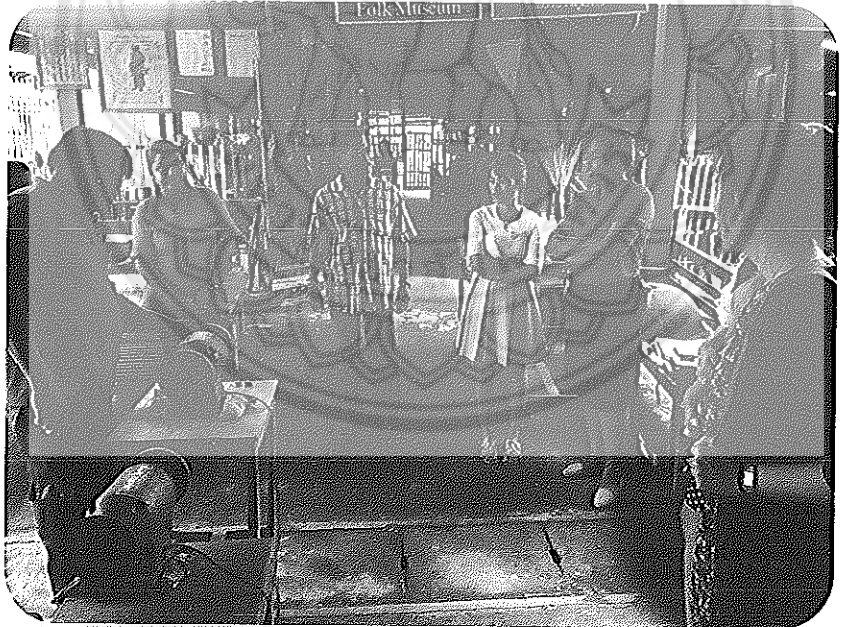

ภาพ 26 ชั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 2

ภาพ 27 ขั้นตอนการเจียหินข้าวดอกพระร่วง 3

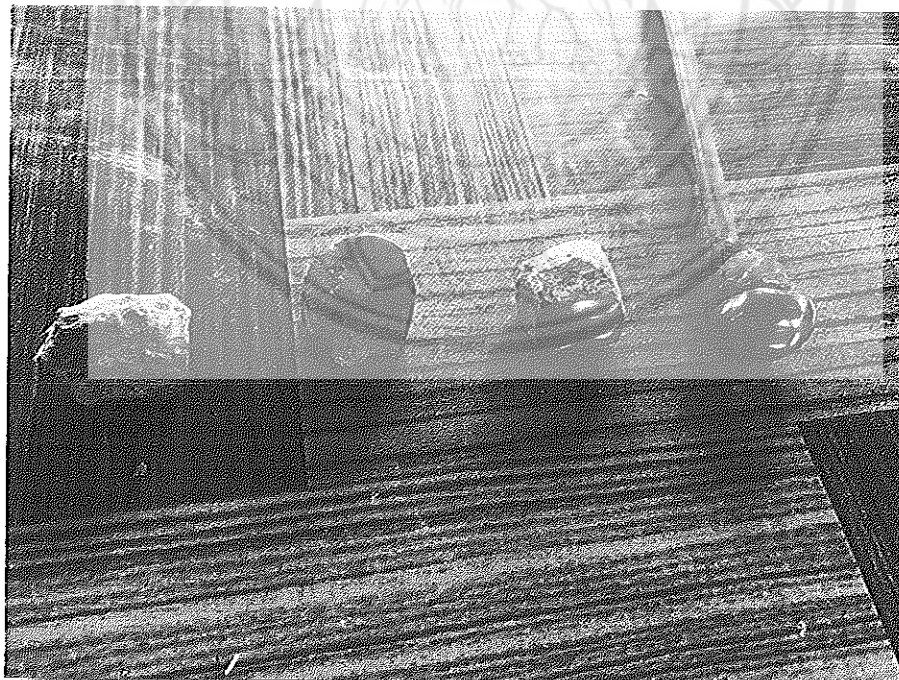

ภาพ 28 ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 4

ภาพ 29 ขั้นตอนการเจียหินข้าวตอกพระร่วง 5

ภาพ 30 การเปรียบเทียบหินข้าวตอกพระร่วง

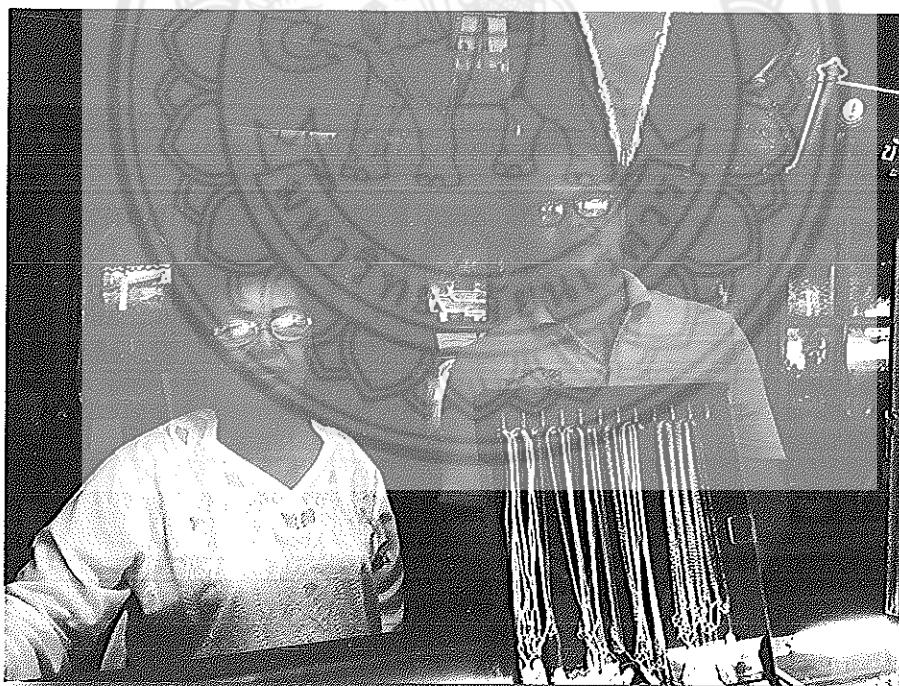
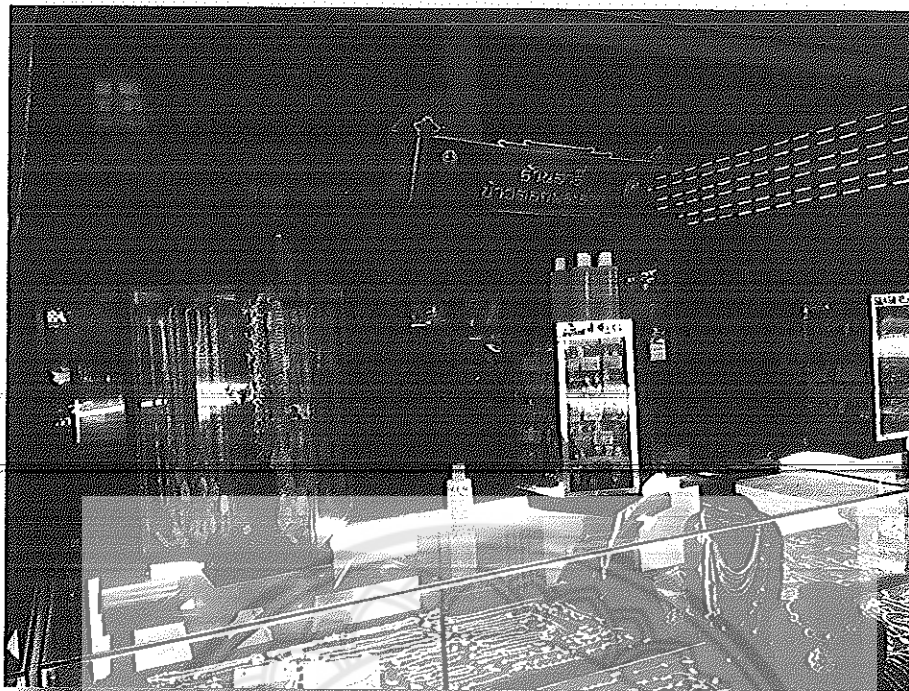
ภาพ 31 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ณ บ้านข้าวตอกพระร่วง

ภาพ 32 ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 1

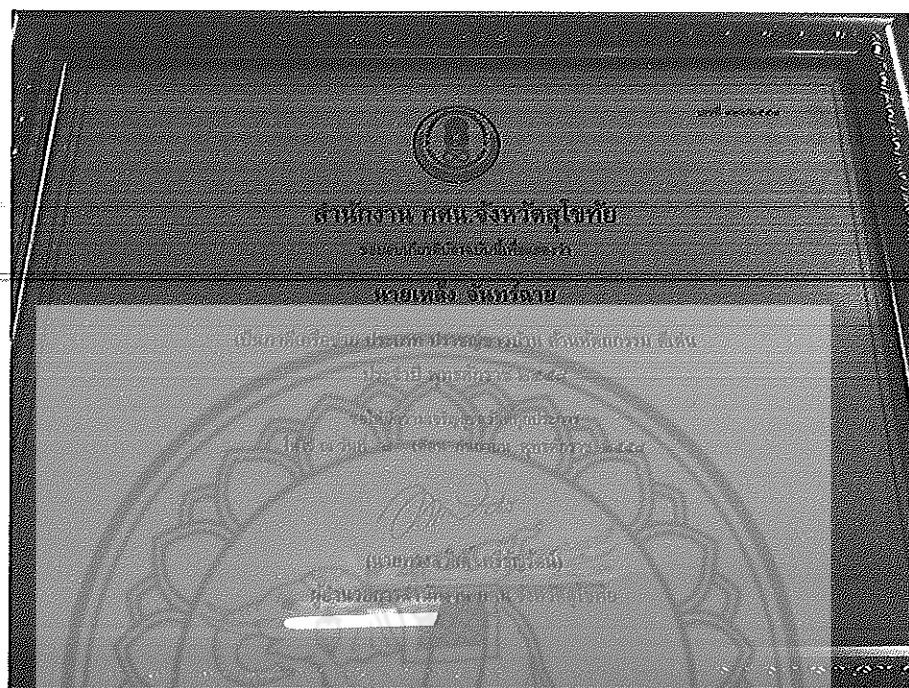
ภาพ 33 ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 2

ภาพ 34 ผลิตภัณฑ์จากข้าวตอกพระร่วง 3

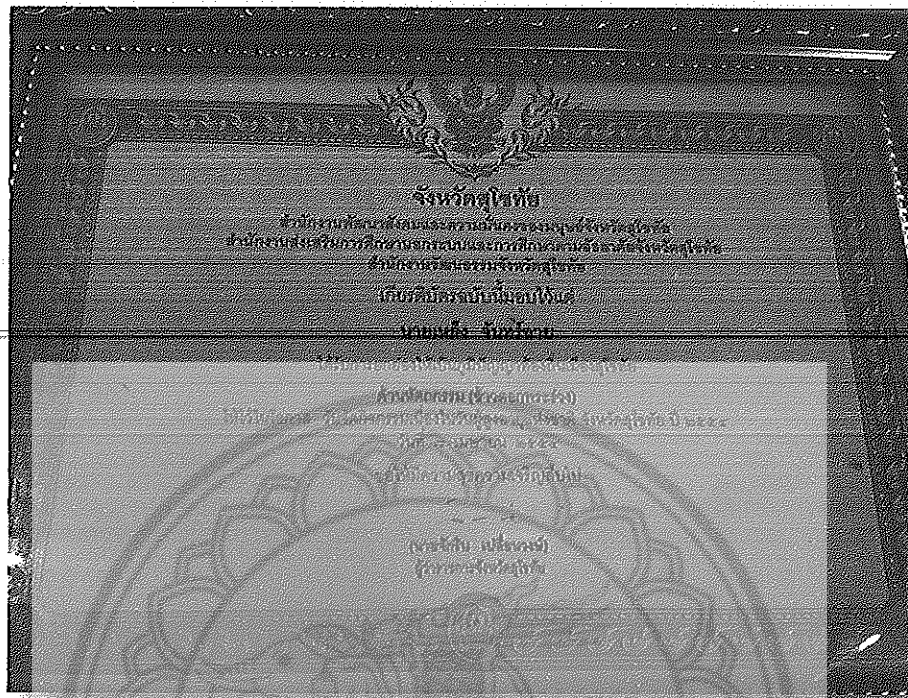

ภาพ 35 ผลิตรักณ์ท์จากข้าวตอกพระร่วง 4

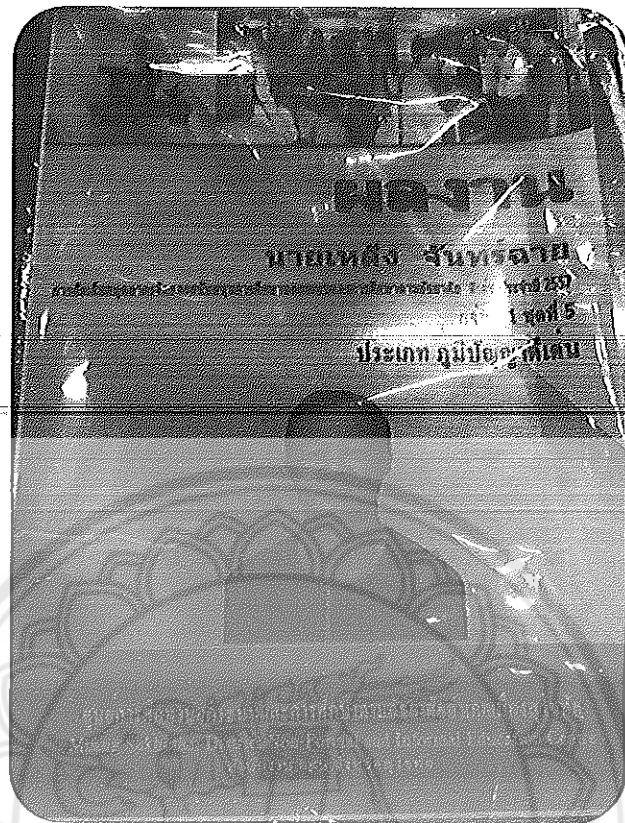

ภาพ 36 ผลงานที่ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ได้รับเป็นภาคเครือข่าย ประเภท
ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านหัตถกรรม ดีเด่น ปี พ.ศ.2558 จากสำนักงาน กศน.
จังหวัดสุโขทัย

ภาพ 37 ผลงานที่ นายเหล็ง จันทร์ฉาย ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเมือง
 สุโขทัย ด้านหัตถกรรม(ข้าวตอกพระร่วง) ในโอกาส วันจัดกิจกรรมเนื่องในวันผู้สูงอายุ
 แห่งชาติ จังหวัดสุโขทัย ปี 2554 จากสำนักงานวัฒนธรรม
 จังหวัดสุโขทัย

ภาพ 38 ผลงานที่ลงวารสาร ประเภท ภูมิปัญญาดีเด่น ประจำปี 2557

ภาพ 39 ผลงานที่ลงวารสาร ประเภท ปราชญ์ชาวบ้าน ดีเด่น ประจำปี 2558

ภาพ 40 ผลงานที่ บ้านข้าวตอกพระร่วง For fully support of SCOUTS OF THE WORLD
AWARD DISCOVERY #11

Organized by the Kaengkrachan Riverside Resort and Scout Camp

(SWA Base) 2015